

Institutul „Ovidiu Șincai”

București, str. Atena nr. 11, sector 1

Tel. 230. 24.34, 230.24.74, 231.55.22, fax: 231.55.23, site: www.fisd.ro, email: isd@rdsnet.ro

---

Victoria democrației sau a neo- cezarismului?

**Raport asupra alegerilor parlamentare și
prezidențiale din România**

28 noiembrie - 12 decembrie 2004

**București
12 ianuarie 2005**

Cuprins

I. Alegerile prezidențiale și parlamentare

1. Cadrul juridic, organizarea și desfășurarea alegerilor
2. Premisele politice și contextul socio-economic
3. Forța sau aportul specific al principalelor partide în concurs
4. Strategii de campanie ale principalilor actori politici
5. Principalele mesaje electorale
6. Rolul mass-media și a altor organizații ale societății civile
7. Dimensiunea externă a alegerilor românești
8. Posibile explicații ale rezultatelor electorale

II. Evoluții politice post-electorale

1. Negocierile pentru formarea guvernului
2. Negocierile pentru conducerea Parlamentului
3. Structura guvernamentală și programul de guvernare. Este cabinetul Tăriceanu un guvern al integrării europene?

III. Concluzii

IV. Prognoze pentru anul 2005

V. Recomandări

Odată cu încheierea alegerilor parlamentare și prezidențiale România a intrat într-un nou ciclu politic, realizându-se a treia alternanță democratică la putere. Cum se explică rezultatele electorale, cum au fost obținute acestea, care sunt implicațiile alternanței la putere ca urmare a formării unui guvern de coaliție sunt câteva din întrebările la care Raportul de analiză politică al Institutului „Ovidiu Șincai” încearcă să dea un răspuns. De asemenea, Institutul „Ovidiu Șincai” încearcă să determine schimbările care ar putea avea loc în anul 2005, recomandând însă și o parte din cele pe care le crede absolut necesare.

DEFINIȚIE:

*„Cezarismul” definește modul de conducere autoritar-unipersonal, în care instituțiile legale (guvern, parlament, partide) sunt golite treptat de putere, autoritatea legală fiind subordonată autorității politice personale. Una din caracteristicile cezarismului este guvernarea prin apelul la „popor” și nu la instituții, acestea fiind considerate ca mai puțin legitime decât voința „cezarului”. „Neo-cezarismul” este varianta modernă a modelului din antichitate, dezvoltat în condițiile societății informaționale, în care mass-media devine un mijloc prin care autoritatea unipersonală este exercitată. Potrivit clasificării regimurilor politice realizat de Aristotel, guvernarea prin „popor” (varianta modernă este prin referendum) este denumită ohlocrație („domnia gloatei”), fiind o formă degenerată a democrației reprezentative, iar conducătorii unor astfel de regimuri se numesc **tirani**.*

I. Alegerile prezidențiale și parlamentare

1. Cadrul juridic, organizarea și desfășurarea alegerilor

a) Cadrul legal:

Cadrul juridic privind desfășurarea alegerilor prezidențiale și parlamentare din 28 noiembrie 2004 a fost constituit de Legea nr. 370 din 20 septembrie 2004 pentru alegerea Președintelui României, Legea nr. 373 din 24 septembrie 2004 pentru alegerea Camerei Deputaților și a Senatului, Ordonanța de Urgență nr. 77/07.10.2004 privind modificarea și completarea unor dispoziții din legea nr. 370/2004 pentru alegerea Președintelui României și Ordonanța de Urgență nr. 80/14.10.2004 privind modificarea și completarea unor dispoziții din Legea nr. 373 pentru alegerea Camerei Deputaților și Senatului.

Ca urmare a scăderii populației din România, numărul total de parlamentari s-a diminuat față de anul 2000, de la 140 la 137 de senatori, respectiv de la 345 la 332 de deputați, dar în același timp a crescut numărul de secții de votare în care s-a organizat procesul electoral, la circa 17.000.

Modificări mai importante au avut loc la nivelul alegerilor prezidențiale. În afara creșterii duratei mandatului de la patru la cinci ani, consacrată prin revizuirea Constituției din 19 octombrie 2003, a crescut și numărul de semnături necesare pentru înscrierea candidaturilor, de la 100.000 la 200.000. Creșterea duratei mandatului a conferit alegerilor prezidențiale o importanță sporită față de alegerile legislative, cel puțin la nivel psihologic, cu un impact decisiv asupra rezultatului final. A fost evident

că partidele au ales să facă din cursa prezidențială simbolul alegerilor, iar candidații au preluat rolul de „locomotive”. Rolul acesta a dorit să fie desemnat candidaților lor prezidențiali și de celelalte partide (PNȚCD, PNG, Acțiunea Populară), sperând că în acest fel vor atinge pragul electoral sau își vor mări scorul cu care vor intra în Parlament (PRM).

Acest lucru trebuie înțeles și prin prisma deficitului democratic intern care face din președinții unora dintre partide obiect al unui mini cult al personalității și reduce imaginea partidului la imaginea liderului principal. La aceasta contribuie și slăbiciunea partidelor care (mai ales, „liniștite” de sistemul scrutinului proporțional pe listă) preferă să-l lase pe lider a duce singur bătălia politică pentru el. În acest context, totuși, PSD a arătat de departe un număr mai mare și mai diversificat de lideri de linia întâi decât celelalte partide.

Creșterea numărului de semnături necesare pentru depunerea candidaturilor nu a avut un impact relevant. Dintr-un număr de 12 candidați, opt nu au reușit la scrutin să atingă măcar un procentaj egal cu numărul de semnături. Acest fapt ridică un semn de întrebare asupra numărului real de semnături și a valabilității lor, pe viitor fiind utilă o îmbunătățire a sistemului de verificare a autenticității datelor din dosarele candidaților.

O altă modificare în formatul desfășurării alegerilor a fost reducerea campaniei electorale de la 45 la 30 de zile. Acest lucru a dus la concentrarea campaniei electorale. Ca și în cazul campaniei electorale de la alegerile locale din iunie 2004, aceasta nu a produs, însă, o creștere a intensității dezbaterilor. Dezbaterile au fost concentrate tot în ultimele două săptămâni, cu mențiunea că, în funcție de formatul adoptat de diversele posturi de radio și televiziune, ele au variat de la confruntări directe, destul de rare, la expuneri de (pseudo)-programe ale tuturor candidaților.

Menținerea pragului electoral la 5% a dus la conservarea situației din 2000, când nu au mai intrat în parlament decât forțele politice reprezentative, fiind create șase grupuri parlamentare pentru legislatura 2004-2008. S-a verificat din nou că acest prag este util.

b) Organizarea alegerilor:

Alegerile din 28 noiembrie și 12 decembrie 2004 nu au fost scutite nici ele de o serie de probleme organizatorice care au caracterizat și în trecut procesele de acest fel din România. Acestea însă au fost speculate și chiar exagerate de partidele aflate în acel moment în opoziție înaintea turului al doilea al alegerilor prezidențiale. Printre aspectele incriminate s-au numărat votul multiplu prin folosirea așa-numitului „turism electoral”, sustragerea de materiale necesare votării, presiuni asupra alegătorilor, mita electorală, voturile atribuite persoanelor plecate în străinătate.

În plus, Alianța PNL-PD a acuzat și nereguli vizând softul folosit pentru centralizarea voturilor la nivelul Biroului Electoral Central. A fost incriminată atribuirea, datorită unei „erori intenționate” a softului, a unei părți din voturile nule în favoarea Uniunii PSD+PUR și a candidatului Adrian Năstase. Ca justificare Alianța a prezentat o serie de date din care reieșea că cifra voturilor anulate se micșorase între două rezultate parțiale comunicate cu un număr de voturi echivalent celui atribuit Uniunii PSD+PUR și lui Adrian Năstase. În ciuda acestei acuzații, experții străini

chemați de Asociația Pro Democrația nu au evidențiat nici o problemă a softului respectiv.

O problemă importantă, care a fost îndelung comentată și de către reprezentanții societății civile, a fost folosirea buletinului de identitate pe care s-a aplicat un timbru autocolant, în locul cărților de alegători, reglementată de Hotărârea de Guvern nr. 1612 din 7 octombrie 2004. Reprezentanții Asociației Pro Democrația au accentuat faptul că timbrul putea fi foarte ușor desprins, permițând astfel votul multiplu. Cazul cel mai relevant a fost al unui membru al PD, Brândușel Nichitean, candidat la Senat care a votat de nenumărate ori în județul Suceava în 28 noiembrie 2004. Cel puțin paradoxal este și ce s-a întâmplat în cazul secției de votare din Gara de Nord, unde AD.A. a acuzat că s-au comis fraude, dar rezultatul votului a fost atât de bun pentru Alianță încât el ar putea pune în discuție mai de grabă o fraudare în favoarea sa. Dimensiunea votului multiplu nu este cunoscută, deoarece nu s-au realizat cercetări asupra totalității listelor suplimentare.

O altă problemă importantă a fost folosirea listelor speciale pentru persoanele aflate în tranzit. Organizațiile societății civile și-au coroborat protestele cu cele ale opoziției, acreditând ideea unei fraude masive prin utilizarea „turismului electoral” cu autobuze speciale. Deși și PSD a reclamat același lucru, demersul său a fost catalogat de către anumiți reprezentanți ai societății civile ca fiind o diversiune. Ca urmare a neregulilor semnalate în alegerile din 28 noiembrie s-a luat decizia ca în turul al doilea să fie amenajate secții speciale de votare doar pentru persoanele aflate în tranzit (s-a putut vota în gări, autogări și aeroporturi). În București au fost amenajate șase astfel de secții, câte una pentru fiecare sector, plus secțiile din Aeroportul internațional „Henry Coandă” și Gara de Nord. Au existat și o serie de contestații, privind mai ales închiderea urnelor la ora 21.00, în condițiile în care mai existau cetățeni care doreau să voteze. Conform hotărârii BEC, urnele au fost închise la ora prevăzută.

O problemă specială a constituit-o incapacitatea Biroului Electoral Central de a comunica profesionist cu mass-media, fiind evidentă lipsa de pregătire a unora dintre judecători, membri ai BEC, de a face față unor momente de criză.

Rezultatul final al votului nu a fost însă afectat în mod substanțial de aceste nereguli, după cum au relevat și observatorii străini acreditați din partea OSCE și ai Comisiei Europene. **Observatorii OSCE au apreciat organizarea alegerilor ca fiind în general bună, corespunzătoare unei maniere profesionale și eficiente.** Cu toate acestea, observatorii au sesizat lipsa unei explicații convingătoare pentru neutilizarea cărților de alegători, posibilitatea votului multiplu și existența unei campanii negative care a fost dăunătoare democrației.

De asemenea, **Comisia Europeană a apreciat desfășurarea în condiții bune a alegerilor.** Însă, acuzațiile de fraudă formulate de către opoziție după primul tur au creat României o imagine negativă, fiind asociată cu cea a Ucrainei, unde puterea a fraudat masiv alegerile prezidențiale.

Alianța D.A. s-a folosit de subiectul așa-zisei „fraude” pentru a atrage cât mai mult capital electoral în perspectiva turului doi. Chiar dacă nu au fost aduse dovezi concludente pentru susținerea acuzației de fraudă, subiectul a rămas în atenția electoratului, afectând rezultatul final al alegerilor prezidențiale. Tema fraudei electorale și cererea adresată de către Traian Băsescu de anulare a alegerilor și repetare a acestora pare pentru observatori independenți cu atât mai ciudată cu cât Alianța D.A.

a organizat o numărătoare paralelă a voturilor în toate secțiile de votare și nu a putut prezenta dovezi ale fraudării alegerilor. **În concluzie există toate temeiurile să se creadă că încercarea AD.A. de a cere anularea alegerilor a fost parte a unei strategii de tip diversionist pregătită din timp și menită: i. a abate atenția de la propriile fraude; ii. a atrage simpatiile electoratului pentru turul doi al alegerilor prezidențiale prin autovictimizare și iii. a delegitima PSD de propria sa victorie electorală.** Pe fondul acestei delegitimări, punerea PSD în defensivă a legitimat acțiunea abuzivă a președintelui ales Traian Băsescu de a amenința cu recurgerea la alegeri anticipate în cazul în care nu va fi susținut un guvern format de AD.A., în condițiile în care nu ea obținuse cel mai bun scor electoral.

c) Cheltuielile de campanie și prezența în mass-media:

Conform datelor prezentate de Asociația Pro Democrația, sumele cheltuite de diversele formațiuni politice în campania electorală au fost de două ori mai mari decât sumele folosite cu ocazia scrutinului local din vară. În ceea ce privește publicitatea stradală (*outdoor*), ea a fost mai redusă decât la locale. De asemenea, majoritatea fondurilor au fost folosite pentru susținerea candidaților la președinție. Totuși, în turul al II-lea al alegerilor prezidențiale, candidatul Uniunii Naționale PSD+PUR, deși a beneficiat de mult mai multă publicitate de acest gen, mai ales în București, nu a avut rezultate mai bune.

În ceea ce privește publicitatea în presa scrisă, Uniunea PSD+PUR a cheltuit mai mult decât Alianța PNL-PD (aproximativ cât Alianța și PRM la un loc). Pe de altă parte, candidatul la președinție al Alianței, Traian Băsescu a cheltuit cam cât ceilalți candidați la un loc (inclusiv Adrian Năstase), ceea ce poate constitui unul din factorii care au afectat scorul său mare în mediul urban. În același timp, se poate evidenția faptul că procentul cheltuit pentru promovarea candidatului Traian Băsescu a reprezentat 67% din bugetul total al Alianței, pe când cheltuielile pentru promovarea candidatului Adrian Năstase au însumat doar 32% din bugetul total al Uniunii PSD+PUR.

În privința campaniei electorale din presa scrisă, lucrurile stau ușor diferit. În aceasta, Adrian Năstase a fost cel mai vizibil actor politic (41% din totalul aparițiilor). În același timp, deși membrii Uniunii PSD+PUR au fost cei mai mediatizați, tot ei au fost și cei mai criticați mai ales în cotidienele *Evenimentul Zilei* și *România liberă*. De cealaltă parte, Traian Băsescu a fost criticat mai ales de *Jurnalul Național* și de cotidianul *Național*, însă mult mai puțin în presa audiovizuală.

În cadrul campaniei electorale desfășurate pe componenta audio, Uniunea PSD+PUR și Adrian Năstase au avut cele mai multe apariții, mai ales în cadrul postului public de radio. În același timp Uniunea PSD+PUR și candidatul său la președinție și-au atras și cele mai multe aprecieri negative, mai ales din partea posturilor private, alături de candidații PRM.

La *Radio România Actualități*, post public cu acoperire națională, partidele parlamentare și candidații la președinție au beneficiat de următoarea mediatizare pentru alegerile din 28 noiembrie: Uniunea PSD+PUR și Adrian Năstase – 38% respectiv 51%, A D.A. și Traian Băsescu – 20% respectiv 13%, PRM și C. V. Tudor – 16% respectiv 11%, UDMR și Marko Bela – 16% respectiv 9%.

Și în cazul televiziunilor, membrii Uniunii PSD+PUR și Adrian Năstase au fost cei mai mediatizați. Ei au fost asociați cu acțiuni pozitive mai ales la **Antena 1** și **Pro TV**. În cadrul știrilor din *prime-time*, Adrian Năstase a avut cele mai multe apariții, mai ales la **Antena 1**. Alianța PNL-PD și Traian Băsescu au fost mediatizați aproximativ de două ori mai puțin.

Rezultatele monitorizării realizate de Agenția de Monitorizarea a Presei asupra prezenței partidelor și a candidaților în audiovizual indică faptul că, per total, Uniunea PSD+PUR și Adrian Năstase au fost mai bine mediatizați, datorită faptului că monitorizarea a inclus și prezentarea unor acțiuni guvernamentale. Însă, timpii de antenă au fost alocați în funcție de ponderea fiecărui partid în Parlament la acea dată, aceasta explicând diferențele sesizate de către cei care au realizat aceste monitorizări. La postul public **TVR 1**, cu un rating mediu în *prime-time* 5-7% din public situația se prezintă astfel: pe primul loc – Uniunea PSD+PUR și Adrian Năstase cu 34% respectiv 62%, urmată de A D.A. și Traian Băsescu 26% respectiv 12%, PRM și C. V. Tudor – 17% respectiv 8%, iar UDMR și Marko Bela – 6% respectiv 2%.

La **ProTV** cu un rating mediu în *prime-time* 7-10%, Agenția a tras următoarele concluzii: pe primul loc se află Uniunea PSD+PUR și Adrian Năstase – 34% respectiv 27%, pe locul doi A D.A. și Traian Băsescu și cu 30% respectiv 23%, pe locul trei – PRM și C. V. Tudor cu 8% respectiv 9%, pe locul patru UDMR și Marko Bela cu 6% respectiv 7%.

La **Antena 1**, cu un rating mediu în *prime-time* 7-10% situația se prezintă astfel: Uniunea PSD+PUR și Adrian Năstase – 47% respectiv 36%, A D.A. și Traian Băsescu – 21% respectiv 19%, PRM și C. V. Tudor – 8% respectiv 6%, UDMR și Marko Bela – 3% respectiv 7%. Este de menționat faptul că Petre Roman, candidatul Partidului Forței Democratice a beneficiat de un procent de 12%, fiind al treilea clasat din acest punct de vedere.

Datele de mai sus pot sugera că rezultatele alegerilor au fost influențate și de sumele alocate de formațiunile politice pentru promovarea candidaților lor. Astfel, Uniunea PSD+PUR a folosit mai multe fonduri, ea obținând și cel mai mare procentaj în alegerile parlamentare. În schimb, Traian Băsescu, cel care a câștigat alegerile prezidențiale, a cheltuit în campania sa mai mult decât contracandidatul său. Nu în ultimul rând, publicitatea negativă a funcționat și în această campanie electorală. Trăgând linie, putem afirma că alegerile prezidențiale au fost câștigate de candidatul care a beneficiat atât de mediatizare mai puternică, dar a și atacat sau a fost ajutat să-și atace contracandidatul cu sprijinul mass-media.

2. Premisele politice și contextul socio-economic

Ca să înțelegem contextul socio-economic în care s-au desfășurat alegerile din 2004 trebuie să explicăm cel puțin două lucruri esențiale: starea psihologică dominantă a electoratului și impactul pe care l-a generat tema corupției, temă-fanion a strategiei de campanie a Alianței D.A. care a acaparat discursurile politice.

a) Nervozitatea electoratului este generată de diferența mare între gradul de satisfacție și gradul de așteptare. Atunci când nivelul de viață este stagnant pentru o lungă perioadă de timp, electoratul se obișnuiește cu situația, își pierde speranța și devine apatic. În consecință, fie nu votează, fie votează pentru păstrarea răului cunoscut. Dacă nivelul de viață crește semnificativ și, în mod corespunzător, gradul de satisfacție a electoratului este mare, tendința predominantă este una de factură conservatoare – respectiv apărarea drepturilor câștigate prin menținerea statu-quo-ului politic. În mod normal în favoarea schimbării cu orice preț sunt disperății. Or, evoluțiile României în ultimii patru ani nu justifică în nici un caz disperarea la nivel de masă. De altfel, guvernul Tăriceanu a și declarat – s-a întâmplat pentru prima oară în istoria post-decembristă – că moștenirea primită de la guvernul Năstase este una pozitivă, în timp ce pentru PSD au votat păturile cele mai sărace ale populației. Atipic față de alte state europene, unde intelectualitatea îmbrățișează cu precădere valorile stângii, în România post-revoluționară, această categorie, dependentă de mecenat și nemulțumită de politicile de austeritate ale PSD, a votat și în 2004 cu dreapta. Atunci când nivelul de viață se îmbunătățește cu pași mici, speranțele reînvie și distanța dintre satisfacție și speranță crește foarte repede. Starea de nerăbdare subsecventă, face ca guvernul care a permis apariția satisfacției să fie perceput ca principal obstacol în calea creșterii ei mai substanțiale. În asemenea situații guvernul trebuie să gestioneze speranța în așa fel încât să reducă distanța care o desparte de satisfacție. PSD nu a știut să facă acest lucru. Nervozității electoratului i-a răspuns, în schimb, perfect mesajul de schimbare al AD.A.. Intelectualii disperăți au votat și ei cu AD.A., fără să înțeleagă riscul ca astfel să dea statutul de marginalizat pe acela de exclus.

b). Fenomenul corupției cu cele trei dimensiuni ale sale: oligarhia locală; camarila centrală; birocrăția de ghișeu.

DEFINIȚII:

Oligarhie – formă de guvernământ în care un grup redus numeric exercită controlul asupra statului în folosul personal, mai ales prin intermediul corupției.

Camarilă – grup de consilieri uniți în secret în scopul influențării acțiunilor superiorilor lor.

Baron – membru al clasei proprietarilor deținând un rang sau titlu conferit în urma serviciului militar sau a altor servicii aduse seniorului feudal superior (regelui); în sens modern, desemnează o persoană cu o mare putere sau influență într-un anumit domeniu de activitate.

i. Oligarhia locală nu a fost neapărat respinsă de populație, întrucât ea a instituit un sistem de protecție pentru mulți nevoiași. În raport cu acest sistem lipsa de resurse comparabilă a statului a fost cea care a depunctat guvernarea PSD. Aceasta a apărut a fi și irelevantă ca for de recurs împotriva abuzurilor oligarhiei.

ii. Pe drept sau pe nedrept s-a perceput că promovarea în funcții de conducere în administrația de stat are drept criteriu apartenența la cercul favoriților premierului. Numirile surprinzătoare ale unor persoane chiar valoroase dar netestate public au creat o stare de disconfort electoratului. Disconfortul sentimentului că situația cetățeanului depinde de simpatiile schimbătoare și neargumentate ale unui singur conducător.

iii. Birocrația de ghișeu s-a transformat într-o adevărată oligarhie care a scăpat controlului guvernamental. Ea a avut propria agendă pe care și-a putut-o promova profitând de instabilitatea legislativă subsecventă obligației de introducere accelerată a aquis-ului comunitar. Paradoxal, puterea birocrăției a sporit și din cauza încercării

guvernului de a stăvili corupția prin control – adică prin acțiune asupra simptomelor – iar nu prin liberalizare – adică prin acțiune asupra cauzelor. Întărirea controlului guvernamental sporește birocrăția și abuzurile ei. Înclinația guvernului PSD de a interveni peste tot spre a controla totul i-a legitimat asumarea tuturor meritelor, dar i-a atașat și toate răspunderile. (PSD a fost chemat, astfel, să dea socoteală și pentru absolut toate derapajele justiției care, în ciuda oricăror posibile ingerințe politice, rămâne, totuși, o putere separată.) Fenomenul corupției sistemice (descriș anterior) a fost de natură să mai îndepărteze de PSD și alte două categorii de votanți: intelectualitatea și tineretul. Cu toate defectele lor aceste categorii au un anumit orgoliu al onoarei care le face să se asocieze greu cu partidele care sunt percepute a fi corupte, protectoare ale corupției sau ineficiente în lupta cu corupția.

3. Forța sau aportul specific al principalelor partide aflate în concurs

Resursele interne ale partidelor în concurs trebuie înțelese și din perspectiva ultimelor evenimente care au avut loc în interiorul lor înainte de confruntarea electorală.

În PSD, partidul aflat la guvernare și care gestionând puterea în mod reflex a pus accent pe latura organizatorică și administrativă în detrimentul luptei politice, frământările interne au apărut firesc ca urmare a exercițiului puterii. Schimbările la vârf, din dorința eficientizării și dinamizării acțiunii de organizare și de conducere politică, de îmbunătățire a imaginii operate după alegerile locale nu au avut rezultatul scontat. Introducerea alegerilor interne pentru desemnarea candidaților la alegerile parlamentare, privită inițial cu speranță în interiorul PSD, nu a fost în măsură să producă o mobilizare maximă a membrilor și simpatizanților PSD. În rezultatele obținute la alegerile preliminare s-au realizat prea multe modificări, astfel încât mesajul lipsei de democrație internă în PSD, utilizat de opoziție și mass-media, a avut priză chiar în rândul membrilor PSD.

Schimbările dese de la vârful conducerii PSD și apoi revenirea asupra unora din aceste decizii nu au făcut decât să adâncească starea de agitație internă în rândul PSD. Unii dintre membrii PSD, scăpați de grija intrării în Parlament la adăpostul unor locuri eligibile, au părut a fi preocupați mai mult de viitoarea structură de putere a PSD de după alegeri decât de rezultatul final al alegerilor parlamentare și, mai ales, prezidențiale.

Alianța cu PUR a produs și ea nemulțumiri în rândul structurilor de bază ale PSD, iar cedarea unor locuri ocupate de tineri în urma alegerilor preliminare a contribuit la demobilizarea acestora în campanie. Toate aceste elemente au minat spiritul de coeziune din interiorul PSD, iar lipsa motivației s-a căutat a fi compensată prin aranjamente colaterale (PNG, PUR etc.) și prin birocratizarea muncii politice.

Spre deosebire de PSD, Alianța D.A. a reușit să creeze o coeziune minimală internă, iar luptele pentru putere în interior au fost amânate până după cucerirea puterii. Organizarea ca partide de cadre a PNL și PD s-a dovedit mai eficientă în condițiile bătăliei politice în care acestea se aflau în opoziție. Disperarea dată de perspectiva rămânerii în opoziție pentru încă patru ani a făcut ca Alianța D.A. să prefere confruntarea politică directă (sistem „care pe care”). Disproporția de resurse materiale la dispoziție a fost compensată de Alianța D.A. printr-o mai bună mobilizare

a propriilor activiști, prin motivarea acestora de a participa la lupta pentru „dreptate și adevăr”.

4. Strategii de campanie ale principalilor actori politici

Campania electorală din noiembrie - decembrie 2004 a fost catalogată drept una normală, cel puțin în prima sa parte. Monitorizarea modului în care s-a desfășurat publicitatea electorală (de către organizații precum Pro Democrația) a subliniat faptul că a existat un comportament similar în ceea ce privește atitudinea față de prevederile legale cu privire la finanțarea campaniei: toate partidele au încălcat legea, dar nu într-un mod major și nu au existat disproporții între ele în ceea ce privește expunerea mediatică.

a) PSD – campanie expozitivă, axată pe programe

i. Premise

PSD s-a aflat în această campanie în rolul partidului care a încercat să mențină statu-quo-ul, mizând pe transmiterea ideii de continuitate la guvernare. Ideea menținerii statu-quo-ului în materie de guvernare, mai ales în condiții de tranziție, când transformările sociale și economice sunt profunde și traumatizante pentru anumite categorii de populație este un proiect riscant, deoarece partidul aflat la putere poate fi asociat nu doar cu realizările pozitive, ci, în mod inevitabil, și cu inerția sistemului și cu consecințele negative ce decurg din aceasta. De aceea, el poate fi un handicap structural pentru partidul aflat la putere. Astfel, PSD a fost asociat nu doar cu realizările economice (creștere economică constantă, realizarea echilibrului macroeconomic), externe (admiterea în NATO, încheierea negocierilor cu UE, eliminarea vizelor etc.), ci și cu aspecte deficitare (birocrație, corupție, sărăcie, nereflectarea creșterii economice în creșterea nivelului de trai). Votul pe care PSD l-a cerut a ajuns să capete (mai ales sub acțiunea propagandei electorale a altor concurenți) conotația de vot pentru perpetuarea acestor stări de lucruri negative.

Handicapului structural i s-au adăugat o serie de alți factori care au definit poziția de pe care pleca PSD în cursa electorală. Astfel, rezultatele de la alegerile locale, deși substanțiale, nu s-au ridicat la nivelul așteptărilor, ceea ce, mai cu seamă în condițiile înfrângerilor electorale de la Cluj și București, au creat percepția generală că PSD a pierdut alegerile locale și, în special, că este în pierdere de viteză. Rezultatul sub așteptări al PSD în alegerile locale a făcut să scadă așteptările legate de performanța sa în alegerile parlamentare și prezidențiale, reducând electoratul care ar fi votat cu PSD în virtutea principiului votului util. Menținerea aceluiași procentaj de voturi în favoarea PSD arată, totuși, că acest partid se bucură de un electorat foarte stabil. Acest electorat scade lent mai ales ca urmare a modificărilor structurale din societatea românească iar nu din cauza unor șocuri conjuncturale.

Un alt factor important, care a adăugat presiune asupra PSD au fost tentativele de reformare a partidului și a „ofertei umane” ulterioare alegerilor locale, destinate în mare măsură să crească performanța partidului în alegerile generale. Măsurile luate, aparent judicioase, au indus o lipsă de coerență organizațională în partid. Reorganizarea nivelului de conducere a fost făcută incoerent, persoane inițial îndepărtate datorită slabei rezultate obținute în alegerile locale și/sau având o

imagine negativă datorită presupuselor conexiuni cu așa-numiții „baroni locali”, au fost ulterior reînștate în funcții de conducere. Alegerile interne, gândite ca un mecanism de înștituire a democrației participative în partid, au generat tensiuni la nivelul eșaloanelor medii ale partidului, de multe ori cu repercusiuni negative asupra coerenței organizaționale la nivelurile inferioare. În plus, rezultatele au fost modificate de intervenția forurilor de conducere și de apariția candidaților PUR pe locurile pentru care deja se desfășurase scrutinul intern, ceea ce a amplificat nemulțumirea la nivel local și a dus la demobilizarea nivelurilor inferioare, adică exact cele responsabile cu pregătirea și desfășurarea efectivă a campaniei. În fine, oferirea șefiei partidului lui Ion Iliescu, deși populară în partid, a fost o modalitate esențial nedemocratică de a transfera puterea la vârf, sugerând că PSD este încă un partid cu reflexe nedemocratice.

ii. Strategia electorală – discursul normalității

Strategia electorală a derivat în bună măsură din aceste constrângeri, unele dintre ele obiective. Scopul strategic era menținerea statu-quo-ului. Astfel, PSD (în alianță electorală cu PUR) a ales o tactică electorală de substanță, bazată pe expunerea bilanțului și promovarea programului de guvernare, alegere rațională, deoarece PSD avea cel mai recent experiența guvernării și era în posesia datelor fundamentale pe care se putea articula un program coerent. În campanie, PSD a insistat mai ales pe confruntările axate pe dezbaterile de subiecte și programe concrete.

De asemenea, PSD a mizat pe transmiterea normalității și echilibrului, teme electorale care au mai făcut parte din strategiile PSD în 1996 și 2000. Reversul acestei situații este că PSD nu a lansat teme noi, a utilizat același tip de discurs cu care electoratul se obișnuise în perioada celor patru ani de guvernare, ceea ce a dus la crearea percepției de repetiție și a generat suprasaturare din punct de vedere informațional. Modificarea discursului PSD nu a fost calitativă, ci cantitativă. PSD nu a știut să-și înnoiască mesajul politic spre a-l pune de acord cu înnoirile din societate consecutive politicilor sale guvernamentale înnoitoare.

Adoptarea acestui gen de discurs al normalității, tehnic, plat, relativ monoton are două consecințe importante. Prima este faptul că oferă un front larg de atac adversarilor politici. Rolul pe care PSD l-a adoptat este cel constructiv, în sensul că el expune un program coerent, la care adversarii electorali se raportează și își adaptează discursul. Astfel, PSD a fost pus într-o perpetuă defensivă din partea adversarilor, cel mai mult din partea A.D.A., care evident era avantajată să combată ceea ce era deja enunțat decât să construiască ea însăși. Discursul general al PSD a fost combătut prin strategii punctuale, pe teme circumscrise.

Cea de-a doua consecință a fost că temele discursului PSD au fost extinse și nepersonalizabile, în pofida efortului de a lega numele unor personalități de ele. Cu alte cuvinte, temele erau deja rulate în perioada de guvernare, iar încercarea de a atașa determinanți personali de teme cunoscute care nu au fost personalizate suficient la momentul oportun nu a reușit decât parțial. Deși numărul liderilor care s-ar fi putut adresa electoratului a fost mare, întrucât toate realizările guvernului au fost legate de numele premierului, a fost pierdută șansa unei acțiuni ofensive de echipă. PSD a prezentat un singur premier-țintă cu multe realizări, în timp ce A.D.A. a reușit să adune o echipă de contestatari care au pus în discuție din toate unghiurile realizările

respective. Pe acest fond, realizările au atras cu atât mai puține voturi cu cât voturile se orientează după promisiuni.

Strategia PSD a fost activă în câteva puncte, dar acestea sunt exact cele în care PSD se afla de o parte a baricadei, iar AD.A., organizațiile societății civile și presa pe de altă (chestiunea discuțiilor despre listele electorale, presiunile politice la adresa mass-media, scandalurile de corupție). De asemenea, reacțiile PSD au fost analizate pe larg de către mass-media, iar modurile în care a făcut-o, uneori nu dintre cele mai fericite, au fost mai larg mediatizate decât reacțiile sau discursurile similare ale celorlalți adversari politici. Prezentarea în presă a reacțiilor PSD la acuzațiile opoziției a avut efectul pervers de a face mai bine cunoscute acuzațiile la adresa sa.

iii. Candidații

În ceea ce privește candidații desemnați și comportamentul lor individual, se poate remarca în primul rând inițiativa PSD de a propune un tandem președinte-premier. Pentru construcția legitimității acestui tandem s-a utilizat o strategie de transfer de capital politic, încercată și în cazul alegerilor locale (Geoană - ministru de externe – Geoană - primar). De această dată, transferul încercat a fost multiplu – Iliescu → Năstase → Geoană. Este de remarcat că relația Iliescu-Geoană nu a fost foarte funcțională, mai ales în perioada dintre turul I și turul II.

Datele sondajelor realizate la ieșirea de la urne în 28 noiembrie indică faptul că aproximativ 80% din electoratul lui Ion Iliescu din 2000 l-a votat pe Adrian Năstase în 2004. Restul de voturi ale lui Ion Iliescu din 2000 au fost transferate lui Traian Băsescu și Vadim Tudor într-o proporție aproximativ egală, explicația procesului fiind legată de caracteristicile politice și imagologice ale celor doi.

La nivel personal, tipul de discurs (al normalității) al PSD s-a reflectat și asupra candidatului la președinție. Adrian Năstase a adoptat linia dominantă a discursului, dar consecința cea mai importantă a faptului că acesta era un discurs extins a fost aceea că președintele PSD nu a putut să se individualizeze printr-o anumită temă abordată sau printr-o anumită atitudine adoptată, rezultatul fiind un discurs foarte diluat. În aceste condiții, orice încercare de a personaliza acest discurs (mai ales când acest lucru este făcut doar în campanie) a fost remarcat ca neconcordând cu restul expunerii.

Tactica de evitare utilizată de Adrian Năstase pentru a contracara tipul de discurs al lui Traian Băsescu a adus aminte de tactica similară utilizată de Mircea Geoană în confruntarea electorală cu același Traian Băsescu. Evitarea dezbaterilor directe a creat percepția că lui Năstase îi este teamă de Traian Băsescu.

b) Alianța „D.A.” PNL-PD: campanie violentă, negativă, personalizată

i. Premise

Formată cu scopul de a prelua puterea, Alianța s-a aflat, din punct de vedere al obiectivelor propuse, la polul opus PSD. În perioada de după formarea Alianței, aceasta s-a individualizat ca principalul bloc din opoziție, în condițiile eșecului PRM la alegerile locale. AD.A. a identificat permanent ca principal inamic politic PSD, intenționând formarea unei axe AD.A.-PSD și eliminarea oricărui alt partid de pe

poziția de titular al polului opus PSD. În acest fel, AD.A. a devenit identificabilă cu Opoziția.

Resursele politice ale acestei alianțe nu au constat doar în simpla însumare a capitalurilor politice ale PD și PNL. Deși părea un proiect fără sorti de câștig (vezi experiența CDR), existența sa a produs un plus de capital politic de aproximativ două procente, acesta fiind bonus-ul acordat de electorat pentru crearea unei opoziții unite (creșterea numărului de voturi de la alegerile locale, în care PNL și PD au mers separat, la cele generale este de aproximativ 200.000 voturi; și Uniunea PSD+PUR a înregistrat în alegerile generale un plus de voturi, de aproximativ 250.000, față de alegerile locale, ceea ce poate fi explicat prin creșterea procentajului prezenței la vot). Conflictele interne au fost relativ puține, mecanismele de rezolvare a diferendelor au funcționat, iar rezultatele la alegerile locale au fost bune. Ulterior acestor alegeri, AD.A. a stagnat, fapt dovedit de rezultatele de la alegerile generale, iar schimbarea din mers a candidaților pentru președinție a părut inițial a fi unul din semnele eșecului acestei construcții politice.

ii. Strategia electorală – discursul conflictual

Ținută în viață de hotărârea celor doi copreședinți, AD.A. a gravitat în jurul personalității acestora. Elementul clar care a individualizat campania electorală a AD.A. a fost persoana lui Traian Băsescu. Dacă în perioada în care Stolojan era candidat exista o anumită repartizare a modurilor de discurs – Stolojan era cel care își construia retorica pe baza unor elemente de program, cu rare excepții, iar Băsescu era personajul ofensiv – după înlocuirea sa cu Traian Băsescu campania AD.A. a luat o turnură foarte ofensivă și din ce în ce mai mult orientată spre conflict deschis și mai puțin spre confruntarea de programe de guvernare. Acest tip de campanie s-a adecvat poziției pe care și-a asumat-o AD.A. – o campanie violentă are mai mult succes dacă este dusă de un partid anti-*statu-quo* decât de un partid aflat la putere.

Astfel, campania a fost axată pe două dimensiuni interconectate: 1. specularea deficiențelor punctuale ale discursului prospectiv al PSD; 2. tema corupției. Poziționarea a fost ofensivă, obligând PSD să reacționeze mai degrabă decât să acționeze. Postura defensivă a impus o presiune asupra PSD, făcându-l să reacționeze uneori disproporționat față de dimensiunea amenințării.

Discursul AD.A. a fost axat pe teme puține – tema corupției, tema reducerii impozitului pe venit, tema restaurării statului de drept – dar care au fost acoperite bine de unii vectori comunicaționali, ca Mona Muscă, Călin Popescu-Tăriceanu, Ionuț Popescu. Traian Băsescu și-a asumat cu predilecție o temă principală, cea a corupției și o temă secundară complementară – problema statului de drept – permițându-le vectorilor secundari să abordeze alte subiecte.

Corupția a fost tema predilectă a lui Traian Băsescu în ultimii patru ani, astfel încât este explicabilă alegerea acesteia ca subiect-fanion. Un studiu asupra discursului lui Băsescu din această perioadă ar arăta faptul că orizontul său retoric este limitat, în general, la această temă. Aceasta nu înseamnă, totuși, că Traian Băsescu nu a adoptat alte teme, uneori controversate – cum ar fi cea a posibilității de adopție de către cuplurile homosexuale, care a suscitat foarte multe dezbateri, sau foarte controversata reclamare a fraudei electorale. Acest din urmă subiect – de altfel, coerent cu tema anti-

corupției – a creat un posibil „efect Ucraina” sau „Iugoslavia” – rezultatele din turul reclamat ca fraudat fiind răsturnate în următoarea etapă a alegerilor.

Băsescu și-a personalizat discursul în două sensuri: 1. angajându-se în perechi conflictuale cu persoane din PSD pe care le nominaliza (Năstase, Geoană, Mitrea), într-o tactică deja binecunoscută; 2. legând anumite caracteristici și abilități personale de sensul general al campaniei electorale. Astfel, Băsescu este un comunicator cu o performanță verbală bună, utilizând un discurs foarte percutant. Imaginea de concretețe a discursului său este degajată de rapiditatea cu care identifică „miezul problemei”, nelăsând timp auditoriului să raționeze în paralel. În același timp, imaginea sa de politician este cea a unui om vivace, „rebel”, activ, curajos, caracteristici care se pliază perfect pe discursul conflictual și pe personalizarea discursului. Deci, în timp ce Adrian Năstase acuzat fiind că folosește un gen discursiv considerat relativ distant, prea academic uneori, ironic, a fost determinat să-și modifice genul retoric încercând să-l personalizeze și să-l articuleze în tonul general al campaniei PSD, la Traian Băsescu a existat o suprapunere perfectă, rodată deja de două ori în campaniile de la alegerile pentru Primăria Bucureștilor.

Traian Băsescu a adoptat acest trend discursiv conflictual și pentru că a vizat un bazin electoral pe care până acum politicienii nu au reușit să îl exploateze – electoratul care este radical nemulțumit de clasa politică și de viața de zi cu zi, dar care nu intenționează să recurgă la opțiuni antisistem, de tip Corneliu Vadim Tudor. Pe de altă parte, este cert că Băsescu a vizat o parte din electoratul lui Corneliu Vadim Tudor însuși (electoratul volatil al acestuia) – vezi abundența de formule de tipul „îl execut cu mâna mea”. Traian Băsescu a proiectat imaginea unui al doilea Vadim Tudor. Nici un alt candidat la președinția României, acum sau în trecut, nu a semănat mai mult cu tribunul peremist. Mulți analiști au estimat că această asemănare nu îi va fi folositoare, deoarece alegătorii vor prefera originalul și nu copia. Preferința pentru „copie” dovedită la urne se explică prin faptul că: a) „originalul” însuși a arătat obosit și prăfuit după atâtea bătălii pierdute; b) „originalul” a indus bănuiala de „fals” ca urmare a schimbării de ton pe care și-a impus-o în ultima vreme (din tigrul naționalist exterminator – maghiarocion și iudeocion – a devenit o pisică internaționalistă filosemită); c) Traian Băsescu s-a prezentat ca un „Vadim Tudor cu față umană”, dacă se poate spune așa, ca un „extremist de omenie”. Transformarea lui Vadim Tudor i-a dăunat electoral, așa cum se estimase, dar aceasta nu l-a servit pe candidatul PSD ci pe cel al AD.A. În cele din urmă, în ciuda speranțelor PSD, în turul doi al alegerilor prezidențiale, Vadim Tudor însuși nu a putut ignora starea de spirit a adepților săi care în mod evident se simțeau mai aproape de Băsescu decât de Năstase, și a dat indicația ca electoratul peremist să îl sprijine pe cel dintâi. Chiar și fără o asemenea indicație există serioase temeuri să se creadă că lucrurile s-ar fi produs la fel. Aceasta demonstrează că, într-un sistem democratic, aranjamentele politice de culise dintre lideri, au o valoare extrem de limitată dacă nu sunt consonante cu opțiunile și înclinațiile maselor pe care le conduc. De aceea, aranjamentele la vârf pot ajuta dar nu pot înlocui lupta politică directă.

Traian Băsescu a exploatat inteligent un bazin electoral pe care Adrian Năstase l-a considerat aprioric câștigat: electoratul lui Ion Iliescu. Modul populist în care Traian Băsescu se raportează la indivizi, schemele-tip simple, „raționamentele prescurtate” au oferit electoratului lui Ion Iliescu o comunicare simplă, directă, foarte

diferită de cea a lui Adrian Năstase. Prin tot ceea ce a făcut Traian Băsescu a realizat o trimitere subliminală la lozincă la Ion Iliescu – „Un om dintre voi, pentru voi”! Dacă, pe de o parte, între modelul Ion Iliescu și modelul Vadim Tudor, Traian Băsescu a fost cert mai asemănător cu cel din urmă, între Ion Iliescu și Adrian Năstase, Traian Băsescu a fost mai aproape de cel dintâi. Cu alte cuvinte Băsescu a amintit mai mult de Iliescu decât Năstase. De aceea, a fost și dificil transferul de imagine de la Iliescu la Năstase atâta timp cât Băsescu se afla și el în joc. Pentru un politician prin temperament impulsiv, care combină în mod natural apelul popular al lui Iliescu cu apelul justițiar al lui Tudor, înclinația spre cezarism este de nestăvilit.

Calculul PSD potrivit căruia Traian Băsescu nu va fi votat întrucât imaginea sa de „om comun” care l-a ajutat spre a obține primăria Bucureștilor, nu va servi în campania pentru președinția României, s-a dovedit eronat. Estimările analiștilor PSD cu privire la portretul robot al șefului de stat în accepțiunea poporului român nu a fost confirmată de practică. În realitate, electoratul a avut un alt model de „figură prezidențială”. El a preferat confortul asemănării cu președintele, stresului consecutiv recunoașterii în președinte a unei personalități superioare. Atâta timp cât poporul preferă un lider care să îl amuze unui lider care să îl conducă, democrația românească se dovedește fragilă, iar societatea românească probează un mare deficit de experiență și educație politică (de altfel, de loc surprinzător). Pentru a rămâne, însă fideli realității și a nu cădea pe panta catastrofismului, trebuie spus totuși că puțin peste 25% din electorat, respectiv puțin peste jumătate din electoratul prezent la urne, a votat pentru Traian Băsescu. Aceasta, înseamnă că cealaltă jumătate preferă un lider care să îi fie superior (cu prezumția implicită că superioritatea liderului poate îmbunătăți performanța naturală a masei) unui lider care să i se asemene. Or aceasta nu este, totuși puțin.

c) PRM – campanie anostă

Al doilea partid parlamentar la momentul începerii campaniei electorale, PRM avea ca obiectiv maximal menținerea poziției câștigate. Caracterul său de partid antisistem a grevat asupra comportamentului celorlalte partide din spectru față de acesta – PRM nu mai este acceptat la guvernare. Pentru a crea o altă imagine și pentru a apela la bazine electorale neexploatate, Corneliu Vadim Tudor a recurs la o schimbare de discurs în probleme punctuale, păstrând însă tonul contestatar. Renunțarea la unele teme, precum și contrastul dintre vechile teme și abordările noi l-au făcut, însă, să apară ca artificial, obosit, oscilant și incoerent.

Resursele PRM au fost, în momentul prezentării la alegeri, relativ mici. Partidul a obținut în alegerile locale un procentaj modest, schimbarea de discurs a lui Vadim Tudor nu a adus beneficiile scontate, toate celelalte partide ale spectrului păstrând oficial distanța față de o potențială relație cu PRM. În plus, este posibil ca și conduita PRM de apropiere de PSD ulterior alegerilor locale (cu ajutorul PRM PSD a câștigat șefia unor consilii județene) să fi dezamăgit nucleul dur, care contesta sistemul ca întreg și, cu atât mai mult, PSD ca partid aflat la putere.

Elementul principal al campaniei PRM urma să fie însuși Corneliu Vadim Tudor, candidat la președinție. În ceea ce privește candidații pentru funcții parlamentare, PRM a efectuat o triere mai severă a listelor, spre a nu permite intrarea

în parlament a unor persoane care au făcut obiectul deriziunii publice în legislatura trecută.

Față de anul 2000, când PRM a recurs la o campanie violentă, cu costuri scăzute, dar cu impact maxim, campania anului 2004 a fost una relativ calmă, atât ca manifestare publică (în 2000 se utilizau mijloace precum mașinile dotate cu megafoane, în 2004 afișajul stradal a fost principala modalitate de expunere), cât și ca teme de discurs. Corneliu Vadim Tudor nu a mai lansat teme de campanie care să aibă un efect mare, ba chiar a fost înlocuit din postura de titular al temei corupției de Traian Băsescu (iar PRM de AD.A. ca principală formațiune de opoziție). În aceste condiții, se pare că PRM a recurs la o strategie de limitare a pagubelor, tradusă printr-o campanie previzibilă, punctată de excesele verbale ale lui Corneliu Vadim Tudor, care nu a avut un public foarte numeros de această dată. Dimensiunile campaniei electorale în materie de cheltuieli plasează PRM mult în spatele PSD și AD.A...

Există o serie de consecințe importante ale campaniei și ale rezultatelor alegerilor. În primul rând, pentru PRM, consecința cea mai importantă este că, deși partid în scădere față de 2000, pare a fi reușit să treacă de etapa de partid-persoană: Corneliu Vadim Tudor a obținut cu circa un procent mai puțin decât propriul partid, ceea ce înseamnă că spre deosebire de celelalte alegeri la care a participat, Corneliu Vadim Tudor nu a fost o locomotivă pentru partidul său.

În al doilea rând, procentajul obținut de către PRM exprimă cel mai probabil nucleul dur al acestei formațiuni – votanți care au fost conștienți că partidul nu are perspective de a ajunge la putere și votanți pe care partidul nu i-a pierdut în cei opt ani de opoziție.

În rezumat, strategia electorală a partidului a fost axată pe intenția de conservare a avantajului, ceea ce însă nu i-a reușit, rămânând cu aproximativ jumătate din procentajul obținut în 2000. Promovând implicit discursul pro-*statu-quo*, a ignorat posibilitatea de a merge pe un discurs anti-*statu-quo* (început în jurul temei *noului PSD*), posibil în condițiile în care partidul se înfățișa electoratului reînnoit și se putea propune electoratului ca un partid nou sau schimbat substanțial.

În ciuda fixării unui electorat stabil – cu tendințe estimate de scădere, în special, din cauze naturale – PRM și-a diminuat mult ponderea parlamentară. El a trecut pragul general admis de la categoria partidelor mari către cea a partidelor mici. Chiar dacă aceasta s-a făcut și cu prețul deplasării liberal-democraților spre dreapta populistă, tendința puternică de marginalizare politică a PRM și de reducere a influenței sale reprezintă unul din rezultatele cele mai pozitive ale alegerilor din 2004. Cu toate acestea, ținând seama de echilibrul fragil dintre principalele blocuri politice parlamentare (PSD și AD.A.), este posibil ca PRM să joace un rol de „arbitru” cu mult peste ponderea sa electorală. Este de dorit (oare și de așteptat?) ca partidele curentului principal să nu dea curs tentației de a apela la un asemenea arbitraj. (De altfel, comunitatea internațională de care România este atât de dependentă, va veghea în acest sens.) Evitarea arbitrajului PRM poate fi realizată fie prin auto-reținerea jucătorilor principali, fie prin politica negocierii și compromisului între ei, fie prin realizarea unei mari coaliții între PSD și AD.A.. Mai există și posibilitatea teoretică a alegerilor anticipate, dar aceasta este o armă cu două tăișuri la care ar trebui recurs cu mare prudență și cu mici speranțe.

d) UDMR și Marko Béla

UDMR a pornit în această cursă electorală sub amenințarea neatingerii pragului electoral, datorită apariției Uniunii Civice Maghiare și a unor organizații precum Consiliul Național Secuiesc, care, deși nu participau la alegeri, ar fi putut determina o parte a populației maghiare să se abțină de la vot.

Tactica UDMR a fost una rodată în alegerile anterioare, și anume accentuarea rolului său de unic reprezentant legitim al comunității maghiare, pe de o parte, și propagarea ideii votului util și a lipsei de alternativă, pe de altă parte – dacă nu votează cu UDMR, maghiarii nu vor avea nici un fel de reprezentare parlamentară și nu vor putea fi implicați în guvernare.

Rolul electoral al lui Marko Béla a fost conceput ca un rol limitat, de aceea strategia sa electorală trebuie analizată pornind de la coordonatele autoimpuse. Concurând ca reprezentant al UDMR, Marko Béla a înțeles de la bun început că nu va putea avea șanse reale în cursa pentru președinția României. Motivul care l-a condus la intrarea în lupta prezidențială a fost asigurarea rolului de exponent al comunității maghiare.

Pe de altă parte, apariția UCM a determinat o competiție în interiorul comunității maghiare pentru funcția de reprezentare a acesteia. Marko Béla a candidat și pentru că, fiind șeful UDMR, adică formațiunea care a fost până acum reprezentativă politic pentru comunitatea maghiară, a dorit să o mențină în acest rol. Iar existența unui reprezentant al UDMR în rolul de candidat la președinție asigura acestuia tocmai vizibilitate maximă necesară în competiția cu UCM, fiind astfel un factor de scădere a demobilizării electoratului maghiar. Datorită competiției interne, Marko Béla a intenționat să funcționeze ca „locomotivă” a formațiunii.

Sloganul cu care a intrat Marko Béla în cursă a fost „Un președinte ardelean pentru o Românie europeană”, un mesaj care intenționa să asigure aparența unei candidaturi obișnuite, deși aceasta avea o cu totul altă menire, explicată mai sus. UDMR și Marko Béla nu au dus o campanie electorală efectivă decât în Transilvania.

Concret, campania UDMR și a liderului său a mizat pe o strategie de stânga, o strategie moderată în ceea ce privește asigurarea revendicărilor tradiționale ale comunității maghiare, bazată pe ideea de continuitate și, de aceea, similară ca atitudine generală cu a PSD. UDMR și Marko Béla s-au pronunțat astfel pentru asigurarea unei autonomii treptate care să fie nu doar apanajul comunității maghiare din județele din estul Transilvaniei, ci să fie integrată în definiția curentă a autonomiei locale.

Totuși, conform rezultatelor, acest rol de „locomotivă” nu a fost foarte bine îndeplinit de către Marko Béla, acesta înregistrând un scor mai mic decât UDMR. Indicația sa conform căreia votanții UDMR ar trebui să-l voteze pe Adrian Năstase nu a fost urmată integral, indiciu că Marko Béla nu a exercitat influența sperată asupra populației maghiare.

Procentajul obținut în alegeri a situat PSD pe primul loc. Din acest punct de vedere se poate afirma că PSD a câștigat alegerile. Totuși, la fel ca în Ungaria în 2002, schimbarea raporturilor dintre partide, cauzată de victoria lui Traian Băsescu a generat situația conform căreia partidul câștigător nu poate forma guvernul. PSD a avut posibilitatea de a forma o coaliție de guvernare încă mai solidă decât AD.A., însă această coaliție a fost zădărnicită de abuzul

constituțional al Președintelui Traian Băsescu, care a folosit șantajul alegerilor anticipate în măsura în care parlamentul nu acordă votul său de încredere unui guvern minoritar. Președintele a profitat astfel de prerogativa sa formală de a desemna un prim ministru, transformându-o prin refuzul numirii unei persoane din blocul care putea forma majoritatea, într-o prerogativă politică – o competență procedurală s-a transformat prin abuz într-o competență de fond. Se poate specula și că de frica pierderii locurilor cu greu câștigate în Parlament, PUR, UDMR și minoritățile, de nevoie, au părăsit PSD. Ba chiar se poate susține că largi fracțiuni din PSD au preferat să se concentreze asupra reformei partidului decât să insiste în formarea unui guvern fragil cu riscul alegerilor anticipate. Este, însă, onest să afirmăm că, cedarea față de șantajul prezidențial a fost și consecința opțiunii unor oameni politici responsabili și patrioți care au preferat să capituleze în bătălia politică internă spre a nu duce țara în instabilitate politică și a rata șansa semnării tratatului de asociere la UE în aprilie 2005.) Cheia, așadar, rezidă în victoria lui Traian Băsescu și nu neapărat în performanța partidului ca întreg. Factorii amintiți mai sus au făcut ca partidul să stagneze, dar nu l-au făcut să scadă. Victoria tactică a PSD (la limită) în alegerile parlamentare nu a putut neutraliza efectul victoriei strategice obținute de AD.A. în alegerile prezidențiale. Alianța cu PUR s-a dovedit, sub aspectul aritmeticii parlamentare, cel puțin, fatală din acest punct de vedere.

Semieșecul nu se poate pune doar în seama campaniei electorale/strategiei, ci și a celor patru ani de guvernare. Unele conduite politice, în special în problemele legate de corupție, libertatea presei și lipsa de reformă internă au fost dăunătoare imaginii partidului.

5. Principalele mesaje electorale

Principalele mesaje și chiar agende electorale pot fi identificate în esență, la patru nivele: **nivelul retoric** – continuitate versus schimbare; **nivelul metodologic** – terapie graduală versus terapie de șoc; **nivelul ideologic** – protecție versus libertate (care încripta alternativa ordine versus anarhie / instabilitate); **nivelul politic** – strategia euroentuziasmului (eurointegrării) versus strategia euroscepticismului (eurorefuzului).

a. Mesajul de continuitate a vrut să exploateze realizările guvernării (realizări reale). Din păcate, PSD nu a știut să traducă în limbajul înnoirii politice succesele politicii de înnoire economico-socială obținute de guvern. S-a mai mizat pe faptul că mesajul continuității garantează atingerea obiectivelor strategice din anii următori – respectiv integrarea europeană. Pentru mulți, însă, obiectivul, deși important, fie fusese atins fie era prea vag spre a entuziasma. Mesajul de schimbare a vrut să exploateze nemulțumirile dar și nerăbdarea.

b. PSD a fost – cu excepția guvernării Roman (deși nu e sigur că guvernul Roman face parte din istoria PSD) – adeptul terapiei graduale, încercând să adapteze ritmul reformei la capacitatea naturală (specifică) a societății românești de a asimila schimbarea, respectiv instituțiile și modelele de viață importate din Occidentul european și euro-atlantic. Prin aceasta, PSD s-a comportat mai mult ca un partid conservator-progresist; unele accelerări operate sub presiunea factorului extern (inclusiv a concurenței cu alți candidați la integrare europeană și euro-atlantică)

conferindu-i o alura liberal-moderată. Eliminarea costurilor sociale ale tranziției prin intervenție politică a constituit trăsătura social-democrată a guvernărilor PSD. În campanie PSD s-a bazat pe ideea că o atare terapie a dat rezultate și că este firesc să i se acorde șansa de a o finaliza, ea fiind tocmai pe punctul de a-și arăta roadele. Unei asemenea abordări i s-a opus ideologia terapiei de șoc. De această dată ea nu s-a mai referit, însă, la șocul inițial ci la asaltul final. Potrivit abordării implicite a AD.A., reforma graduală a întârziat atingerea țintelor și a pus România într-o stare de inferioritate față de concurenții ei care au mers mai repede. Această întârziere poate fi recuperată sau chiar reforma graduală poate fi încununată de succes printr-un asalt final decisiv. Discursul AD.A. a vizat, în consecință, simptomele bolii și nu cauzele. El a promis eradicarea corupției prin încarcerarea oligarhilor (mesaj justițiar) iar nu prin socializarea lor, îmbunătățirea actului de justiție prin pedepsirea judecătorilor răi (mesaj autoritarist) iar nu prin educație și eficientizarea administrației prin întărirea controlului ierarhic exercitat de miniștri cinstiți (mesaj populist) iar nu prin reducerea administrației ca urmare a preluării sarcinilor ei de către o societate civilă autentică. În rest, s-a sugerat (prin tăcere) că protecția socială (în schimbul căruia statul cerea ordine) va scădea urmând a fi compensată prin mai multă libertate. Acest mesaj a răspuns mai bine preferințelor unei societăți nerăbdătoare care, de la începutul anilor '90 și până în 2004, a căpătat gustul riscului și pe care tocmai reformele gestionate de PSD a adus-o în situația de a prefera libertatea protecției. O societate lipsită de constrângerile intervenției statale cu caracter protecționist, a cărei ordine este garantată de independența și competența justiției, de eficiența și funcționalitatea aparatului administrativ și de un mediu concurențial cinstit, este un obiectiv absolut dezirabil. Problema este că măsurile legislative, instituționale și politice nu pot duce la atingerea unui asemenea obiectiv, fără măsuri cultural-educative care reclamă timp și pricepere. O rupere de ritm în faza finală a procesului de integrare în UE riscă să tulbure evoluția liniștită a societății românești, oprindu-o printr-un șoc desprins de orice terapie. Șocul inițial era menit să o scoată dintr-o inerție negativă (statică); șocul final riscă să o scoată dintr-o inerție pozitivă (dinamică).

- c. Metodele diferite au indicat și o abordare ideologică diferită. PSD s-a prezentat ca un partid al ordinii (chiar și o ordine strâmbă) și prin aceasta al stabilității. AD.A. a făcut apologia libertății cu riscul ca drumul către ea să treacă prin instabilitate. Pentru un electorat nervos ideea ordinii nu a fost, însă, cea mai atrăgătoare, după cum, pentru un electorat nerăbdător ideea gradualismului nu a fost cea mai convingătoare.
- d. Deși puțin înțeleasă, miza campaniei a fost integrarea în UE. Pentru PSD continuitatea a însemnat posibilitatea de a finaliza terapia graduală aplicată din 1992 și, astfel, garanția semnării tratatului cu UE în 2005 și intrarea efectivă în UE în 2007. Pentru UE această politică de continuitate a apărut mai atractivă întrucât Uniunea nu este o alianță (precum NATO) ci o (con)federație (fie ea și doar emergentă – *in statu nascendi*). În consecință, compatibilitatea instituțională și interoperabilitatea tehnică nu sunt suficiente. Integrarea europeană presupune asimilarea unor valori la nivel social și, de aceea, transformări structurale nu doar

în cadrul elitei ci și la baza societății. Or, asemenea schimbări nu se pot obține prin șoc, prin salt, prin revoluție ci numai printr-o evoluție care cere timp. AD.A. a fost, potrivit părerii unor analiști politici, exponentul miliardarilor de carton incapabili să facă față concurenței libere pe piața internă unică a UE (dintre care mulți susținuseră PSD, dar au fost „dezamașiți” de succesele neașteptate ale acestuia în apropierea de UE), precum și al forțelor pentru care transatlanticismul nu este complementar ci opus europenismului (adeptii axei Washington-Londra-București și adversarii axei Bruxelles-Paris-Berlin). De aceea, discursul AD.A. a insistat asupra nevoii de a dezvălui costurile integrării (sugerându-se că ar fi exorbitante) și de a se redeschide unele capitole de negociere (sugerându-se că negocierile ar fi fost rău conduse). Însăși propunerea unor diletanți pentru funcții ministeriale legate de integrarea europeană exprimă un mesaj politic: integrarea europeană nu este importantă și, de aceea, oricine se poate ocupa de ea. Chiar dacă din punct de vedere formal, negocierile cu UE nu vor putea fi redeschise și intrarea României în UE amânată, AD.A. preconizează, în mod evident, o politică de disidență a României în cadrul UE, combinând auto-izolarea cu tacticile „calului troian”. (Desigur, în procesul guvernării și sub lucrarea diverselor influențe interne și externe această politică poate cunoaște modificări, însă din mesajul electoral aceasta a fost opțiunea care s-a conturat în mod clar și care a fost opusă opțiunii PSD.)

6. Rolul mass-media și a altor organizații ale societății civile

DEFINIȚIE:

Societatea civilă desemnează, în general, un spațiu de acțiune colectivă neconstrânsă, în jurul unor interese, valori și scopuri împărtășite. Într-un sens mai larg, societatea civilă este o noțiune care descrie forme asociative de tip apolitic și care nu sunt părți ale unei instituții fundamentale ale statului sau ale sectorului de afaceri. Astfel, organizațiile non-guvernamentale – asociații sau fundații, syndicatele, uniunile patronale sunt actori ai societății civile, care intervin pe lângă factorii de decizie, pe lângă instituțiile statului de drept pentru a le influența, în sensul apărării drepturilor și intereselor grupurilor de cetățeni pe care îi reprezintă. Unul dintre elementele esențiale este independența față de stat și față de actorii care concurează pentru puterea în stat.

Campania electorală din 2004 a cunoscut implicarea masivă a unei coaliții de ONG-uri numită Coaliția Română pentru un Parlament Curat. Scopul acestei coaliții era identificarea persoanelor de pe listele electorale care nu îndeplineau o serie de criterii morale sau legale pentru a fi membri în parlamentul României.

Lista, publicată de CPC, a inclus în final persoane cu grade variate de „vinovăție”, amalgamate și etichetate ca nedemne de a ocupa un fotoliu parlamentar. Procedura sumară de alcătuire a listei și faptul că uneori această listă cuprindea informații eronate sau simple zvonuri au subminat puternic legitimitatea demersului CPC. Reacția PSD și pretenția CPC de a se transforma într-o instanță morală supremă au dus rapid la un blocaj de comunicare și la măsuri de sabotare reciprocă, care au inclus emiterea din partea CPC de recomandări exprese de vot, ceea ce implică un clar partizanat politic. În condiții de campanie electorală, situația a fost exploatată politic (fapt care putea fi estimat și evitat de către organizațiile numite) – A D.A. s-a raliat

acuzățiilor lansate de CPC. Faptul că unii membri ai CPC au avut anterior angajamente politice sau au oferit consultanță politică PNL și PD – Alina Mungiu-Pippidi a fost unul dintre principalii promotori ai constituirii AD.A. – a alimentat suspiciunile PSD și pe cele ale analiștilor politici care și-au păstrat și conservat independența. De asemenea, *post festum*, faptul că două dintre membrele marcante ale organizațiilor care făceau parte din CPC, Monica Macovei, Renate Weber au acceptat funcția de ministru în guvernul Tăriceanu, respectiv de consilier prezidențial confirmă suspiciunile formulate încă de la momentul elaborării listei cu candidați indezirabili.

Această situație are implicații profunde asupra modului în care societatea civilă este percepută în România. Orice dezbateră politică serioasă riscă să activeze vechile și anacronicele aliniamente **opoziție-societate civilă vs. putere/stat** (sau PNL/PD – societate civilă *versus* PSD-stat), ale căror baze au fost puse în primii ani de după 1989. Situația confirmă, pe de altă parte, ușurința cu care în România o organizație civică poate fi instrumentată politic, dar în același timp poate să își mențină pretenția că reprezintă societatea civilă. Societatea civilă românească nu se rezumă la aceste organizații, dar recente evenimente dovedesc fragilitatea – încă – a acesteia în fața tentațiilor și imixtiunilor politice. În concluzie, față de definiția de mai sus, societatea civilă în România este concepută într-un sens restrictiv ca rază de acoperire problematică. Ea se rezumă la citarea unui grup relativ restrâns de ONG-uri sau personalități care își exprimă părerea de cele mai multe ori în contexte politice și care au angajamente politice dacă nu declarate, cel puțin evidente. Există astfel tendința de a confunda societatea civilă cu aceste ONG-uri și de a confiscă societatea civilă în beneficiul lor.

În plus, inducerea ideii de fraudă electorală susținută atât de către AD.A. cât și de către reprezentanții societății civile fără a avea un fundament doveditor a constituit o modalitate premeditată de manipulare a opiniei publice, efectele unui asemenea demers putând fi cuantificate. De aceea, în viitor ar trebui găsite mijloacele specifice de a împiedica folosirea unor asemenea „strategii” în campaniile electorale.

CNA și mass-media – reglementare și asociere

Alte două instituții care au avut un rol în desfășurarea alegerilor au fost CNA și mass-media.

În campania electorală, CNA a avut un rol normativ. A definit cu strictețe parametrii dezbaterii electorale, ghidându-se după principiul egalității timpilor de antenă pentru candidații la președinție. CNA a acționat după regulile stabilite de legea electorală, iar timpii de antenă au fost determinați de o comisie parlamentară.

Interdicțiile legate de timp au făcut ca dezbaterile să aibă un caracter rigid și anost, fără interacțiunea candidaților, fiind în cea mai mare parte greu de urmărit de către electorat. Acest format a părut că avantajează tipul de campanie electorală a PSD, axat pe păstrarea statu-quo-ului și pe expunere mai degrabă decât pe dezbateri.

Opoziția a resimțit impunerea unui anumit format ca o manevră electorală a PSD. Pe de altă parte, interdicțiile impuse televiziunilor și radiourilor nu au exclus conflictualitatea, ci au canalizat-o spre alte zone.

Apartenența mass-media la societatea civilă este pusă sub semnul întrebării de unele definiții date acesteia din urmă. Datorită faptului că instituțiile de presă sunt orientate spre piață (în sensul de a avea profit), principiul asocierii este altul decât cel

al *liberei* asocieri. Totuși, mass-media sunt, în principiu, diferite de stat și, de aceea, sunt îndreptățite să intre în compunerea societății civile.

Alegerile din 2004 au pus în lumină o situație particulară în mass-media românească. A existat o puternică sciziune între modurile de raportare la viața politică și la campania electorală în cele două zone ale mass-media, presa scrisă și cea audio-vizuală. Dacă prima reflecta și înainte de campania electorală, dar și în timpul său, relativ fidel viața politică, presa audio-video era acuzată că este influențată de către PSD, fiind binevoitoare sau cel puțin neutră față de acesta. Tot ca o manevră în favoarea puterii a fost descrisă și decizia depolitizării programelor tv prin concentrarea asupra faptului-divers și irelevant în defavoarea dezbaterii și analizei politice. Astfel, presa scrisă a devenit locul în care s-a concentrat dezbaterii politice reală. Intrând în lupta politică, deseori, aceasta a fost înclinată să prezinte mai favorabil acțiunile opoziției decât pe cele ale PSD. Îndeplinindu-și rolul declarat de „câine de pază” al democrației, multe ziare au criticat puterea până acolo încât au uitat că ele nu reprezintă și nu pot fi chemate să înlocuiască opoziția politică. Dacă unitatea de măsură aplicată puterii ar fi fost întotdeauna folosită și pentru a stabili meritele sau erorile opoziției, presa ar fi făcut un serviciu mai mare și electoratului și democrației. Așa, convingși de criticile de multe ori justificate ale presei, alegătorii au dat voturi opoziției politice gândind că astfel sancționează guvernul, dar omițând să verifice dacă și în realitate opoziția are capacitatea de a administra mai bine țara. Admițând prin ipoteză că opoziția ar fi capabilă de performanțe superioare, votul obținut de ea în atari împrejurări, deși corect rămâne, discutabil sub aspectul argumentării. A lua decizii corecte pentru motive incorecte nu este un semn de soliditate a democrației.

Mass-media audiovizuală este și terenul pe care sunt aplicate directivele CNA. Cum CNA este o autoritate publică, în mentalul popular a operat asocierea CNA-televiziuni/radio-PSD. Prin contrast, presa scrisă, care a apărut mai puțin permeabilă la influențele politice din partea PSD, a fost considerată parte a axei opoziție – presă scrisă – societate civilă. Este de subliniat că inițiativa CPC a fost în general bine receptată de către presa scrisă, în timp ce televiziunile au ignorat-o. Astfel, apar aliniamentele unei confruntări generalizate, care traversează nu doar scena politică, dar și porțiuni din societatea civilă (despre care am discutat mai sus). Confruntarea dintre putere și opoziție, a produs și mobilizarea acționariatului din mass-media, a ziariștilor și a organizațiilor civice specializate în apărarea drepturilor omului. Spre a câștiga capital electorat prin presă PSD – asemenea tuturor partidelor de pretutindeni – a căutat căi spre a se apropia de conducerea acesteia. Acuzațiile potrivit cărora pentru obținerea unei atitudini favorabile au fost folosite pârghii administrative și astfel a fost adusă atingere libertății presei, nu au fost dovedite și de aceea se poate spune că au fost nefondate. În schimb, persuasivitatea a fost interpretată ca ingerință. Pe un atare fond s-au suprapus două fenomene relativ noi. Pe de o parte, au apărut dispute severe între patroni și jurnaliști în legătură cu orientarea sau implicarea politică a diverselor ziare. Diferențele de opinii din cadrul mass-media au devenit, astfel, explozive, iar suflul exploziei a afectat prestigiul puterii, considerându-se că prin patroni ea ar vrea să îi cenzureze pe jurnaliști. Pe de altă parte, au apărut o serie de acte de agresiune împotriva jurnaliștilor, acte care nu au primit riposta adecvată a autorităților. Este foarte probabil că jurnaliștii au fost agresați nu din cauza criticilor aduse puterii politice ci din cauza anchetelor de presă conduse de ei împotriva capilor lumii

interlope, ai crimei organizate. Organizațiile de forță para-statale dezvoltate de aceștia s-au dovedit mai eficiente decât instituțiile statului. Teama și slăbiciunea instituțiilor statului (ca și posibila lor corupție) au fost puse pe seama conivenței dintre crima organizată și puterea politică împotriva presei. Aceasta a discreditat guvernul și PSD și a dus la coalizarea anti-PSD a unor vectori de imagine foarte puternici. Pe de altă parte, A.D.A. și-a raliat porțiuni ale societății civile sub semnul comun al luptei pentru libertatea presei, împotriva crimei organizate și a guvernului. Astfel sensul unei acțiuni care în fond viza solidarizarea societății civile și a clasei politice, în general, cu guvernul în lupta împotriva crimei organizate și a structurilor para-statale care ajunseseră să sfideze chiar și puterea de stat, a fost deturnat în direcția contestării guvernului. O atare deviere va greva societatea civilă, probabil pentru o perioadă lungă, de stigmatul înregimentării politice. Rezultatele aceste sciziuni pun în lumină dominația politicului asupra unor sfere extrapolitice, fapt cu consecințe extrem de grave. În loc să se structureze după legile și nevoile ei specifice, societatea civilă copiază dihotomia politică putere-opoziție, așezându-se pe aceleași aliniamente cu partidele politice și făcându-se agent al idiosincraziilor și priorităților lor.

7. Dimensiunea externă a alegerilor românești

Odată cu integrarea în structurile euro-atlantice, România și-a definit interesele naționale în context internațional. Aceasta înseamnă că opțiunile politice (inclusiv electorale) ale românilor au un impact extern special. Faptul că România a devenit un avanpost al lumii euro-atlantice la frontiera acesteia cu lumea ruso-asiatică, o face importantă pentru toți actorii globali și regionali prezenți în zonă. Acesta este cadrul în care agenda externă a României se întâlnește cu agenda românească a puterilor aliate sau învecinate ei. Agendele respective nu sunt totdeauna compatibile.

Dinamica adesea contradictorie a relațiilor dintre principalii parteneri externi ai României complică și mai tare lucrurile. Anul electoral românesc a coincis cu cel european, american și ucrainean. Prin integrarea a opt țări „scăpate” din fostul bloc sovietic UE a devenit mai ruso-alergică. Dimensiunea rusofobiei s-a adăugat antiamericanismului deja existent. Reconfirmarea Administrației Bush a dat un nou imbold unilateralismului american. În paralel cu adâncirea faliei transatlantice, aceasta a fost de natură să mărească intransigența ideologică a Washingtonului față de Moscova. În același timp însă, implicându-se într-o bătălie încă mai crâncenă împotriva axei răului, SUA și-au mărit disponibilitatea și interesul pentru cooperarea ruso-americană în lupta cu terorismul și alte amenințări neconvenționale. Pe de o parte, America este convinsă că pe termen lung, în condițiile declinului demografic, ale depopulării Siberiei, ale imigrației chineze în extremul Orient, al consolidării forțelor centrifuge și al neviabilității modelului de dezvoltare bazat pe exploatarea resurselor de hidrocarburi, Rusia va avea mai multă nevoie de Occident decât Occidentul de Rusia. De aceea, America nu este dispusă la compromis. Pe de altă parte, pe termen scurt SUA nu pot câștiga războiul de uzură din Asia Centrală și Orientul Mijlociu, fără conivența Rusiei. În acest context Rusia a găsit și motivul și ocazia spre a-și defini unilateral statutul post-sovietic prin refacerea zonei sale de influență în bazinul euro-asiatic. Așa se face că, în timp ce raporturile ruso-americane (inclusiv Rusia-NATO) au cunoscut o bruscă îmbunătățire, cele ruso-europene s-au deteriorat, mesagerii

Bruxelles-ului și Moscovei ciocnindu-se pe neașteptate la Kiev. Aceste evoluții s-au produs tocmai pe când România, odată intrată în NATO, a început să facă o curte asiduă UE și să-și „europenizeze” politica externă. În România alegerile au contrapus pe euro-entuziaști euro-scepticilor. SUA și Rusia au avut toate motivele să-i sprijine pe cei din urmă. Prea preocupată de Ucraina, UE nu a avut timp să-i sprijine pe cei dintâi.

În campania electorală factorul extern a fost pus în discuție în maniere diferite de cele două mari forțe politice, Uniunea PSD+PUR și Alianța D.A.. Profitând de succesele de politică externă ale guvernului Năstase, de faptul că președintele PSD a reușit să-și creeze bune relații în Occident, multe dintre ele bazate pe afinități ideologice (Tony Blair, Gerhard Schroeder), campania electorală a PSD și a candidatului său la președinție a fost centrată pe importanța relației cu statele occidentale. Adrian Năstase a avut o poziție corectă, neîncercând să intre în tranșarea rivalităților transatlantice (lucru de altfel imposibil de realizat de un stat de importanța României), ci a subliniat că este importantă o relație la fel de bună și cu NATO (Statele Unite) și cu Uniunea Europeană. În campanie a apărut mai pronunțată latura pro-europenistă în mesajele lui Adrian Năstase pentru că, din punct de vedere electoral, integrarea europeană este mai importantă, aducând mai multe beneficii directe alegătorilor. Ca atare, campania electorală a lui Adrian Năstase a avut o componentă de susținere directă sau indirectă din partea unor lideri europeni sau ai Internaționalei Socialiste și Partidului Socialiștilor Europeni.

Traian Băsescu și-a construit campania electorală pe demontarea tuturor atuurilor lui Adrian Năstase, dintre care unul din cel mai importante era tocmai relațiile sale externe bune, capacitățile sale de diplomat. Ceea ce a făcut Traian Băsescu era foarte simplu, dar și foarte riscant: a spus că întreaga susținere externă a lui Adrian Năstase ar fi fost cumpărată prin semnarea fără licitație a unor importante contracte comerciale. În același timp însă este important de remarcat faptul că jignirile publice aduse de Traian Băsescu primului-ministru francez Jean-Pierre Raffarin, cancelarului german Gerhard Schroeder sau fostului președinte al Comisiei Europene, Romano Prodi, toți niște adepți ai unei Europe mai integrate și mai unitare, nu au fost primite cu revoltă nici la Moscova nici în America. Aceste manifestări publice ale lui Traian Băsescu au oripilat o parte a euro-entuziaștilor, o parte dintre aceștia au votat totuși cu AD.A. sperând că aceste declarații sunt doar jocuri de campanie, și au satisfăcut o parte a electoratului cu orientări naționaliste, frustrat că Vadim Tudor a devenit un radical pios, care și-a pierdut verva și energia în campanie.

Orientarea de politică externă a lui Traian Băsescu a fost șocantă pentru mediul academic și politic avizat. Conceptului exclusivist de „axă”, nu a mai fost folosit în lumea diplomatică occidentală în sens prescriptiv de la sfârșitul celui de al doilea război mondial. Și mai șocant a fost exclusivismul orientării de politică externă: pe de o parte o „axă Washington-Londra-București”, pe de altă parte, integrarea europeană a fost trecută la capitolul „Diverse”. Această poziție aparent stranie i-a făcut pe unii specialiști în politica internațională să afirme că „Mai pragmatic și sesizând cum se încheie cleștele antantei americano-ruse în jurul unei UE în căutare de relevanță politică, Traian Băsescu s-a plasat integral pe „Axa Washington-Londra” discret prelungită până la Moscova. În consens cu miliardarii de carton aflați în spatele Alianței D.A., această formulă a plasat integrarea europeană într-un capitol subsidiar. Paradoxal, liderul AD.A. a câștigat chiar și pe terenul acțiunii externe.” El a plecat de

la premisa că liderii europeni, având mai multă nevoie de România pentru proiectele lor politice decât România de UE, vor fi nevoiți să treacă cu vederea declarațiile belicoase la adresa lor. Apare clar că între obținerea puterii și integrarea europeană, în viziunea lui Traian Băsescu, ceea ce putea conta cu adevărat era doar deținerea cu orice preț a puterii.

Un alt factor care a influențat psihologic deznodământul campaniei electorale, într-o măsură care nu poate fi însă cuantificabilă, este „revoluția portocalie din Ucraina”. Asocierea voluntară sau prin coincidență a Alianței D.A. cu mișcările de protest „portocalii” de la Kiev a determinat, probabil, asocierea dintre albastrul Uniunii PSD+PUR și albastrul lui Viktor Ianukovici, care a fraudat alegerile din Ucraina și era perceput ca un anti-democrat. Coincidența dintre calendarul protestelor din Ucraina și declarația lui Traian Băsescu de fraudare a alegerilor asocia în mintea electoratului pe Adrian Năstase cu „promoscovitul” Ianukovici, iar pe Traian Băsescu cu eroul mediatic pozitiv, „pro-occidentalul” Viktor Iușcenko.

8. Posibile explicații ale rezultatelor electorale

Cea mai clară tendință care poate fi identificată la aceste alegeri este reprezentată de rezultatele slabe ale PSD în Ardeal și Banat, în special în orașele mari, în paralel cu menținerea predominanței partidului de guvernământ în fiefurile sale tradiționale din Muntenia, Moldova și Oltenia. De asemenea, rezultatele alegerilor din 2004 confirmă adâncirea clivajelor dintre opțiunile politice ale electoratului din mediul urban mare și cel rural.

Din această perspectivă se poate vorbi, într-adevăr, despre fenomenul îngrijorător al existenței mai multor Români. Pe de o parte, România Vechiului Regat și România ardeleană. Pe de altă parte, România urbană și România rurală. Societatea românească apare, astfel, profund și periculos divizată. Cele două părți sunt, de fiecare dată aproximativ egale. S-a mai vorbit și despre o Românie în căutare de protecție (a statului) coexistând cu o Românie în căutare de libertate (a concurenței). În paralel cu aceste fenomene, ceea ce mai trebuie, totuși, observat, sunt semnele unei dinamici în direcția normalității. Chiar și firave deocamdată, tendințele de asimilare a culturii capitalismului modern în mediul rural fac ca electoratul de acolo să se deplaseze lent dar singur de la conservatorismul-progresist la liberalismul moderat, după cum lucrarea stabilității macro-economice asupra economiei reale ca și intrarea intelectualității române în circuitul european și euro-atlantic fac ca electoratul urban să înceapă a dori echilibrul între ordinea statului și ordinea pieții. Urmând aceste tendințe de profunzime, principalele blocuri politice românești ale momentului actual vor trebui să își adecveze mesajul. Altminteri, PSD va constata dispariția electoratului său, în timp ce AD.A. se va trezi cu un electorat pe care nu va ști cum să îl înțeleagă și să îl guverneze.

O a doua mare concluzie a alegerilor din 2004 este apariția a două mari blocuri politice, PSD și Alianța D.A. care cumulează aproximativ 70% din opțiunile de vot ale populației active politic, aproximativ 11 milioane de cetățeni. **Această concentrare și polarizare politică – având potențial de limpezire și structurare – reprezintă un alt rezultat ori un alt fenomen pozitiv al alegerilor din 2004.**

Tabloul 1: repartizarea mandatelor parlamentare după alegerile din 28 noiembrie 2004

Partide	Camera Deputaților	%	Senat	%	Parlament (C+S)	%
PSD	113	34,03	46	33,57	159	33,90
PNL	64	19,27	28	20,43	92	19,60
PD	48	14,45	21	15,32	69	14,71
PRM	48	14,45	21	15,32	69	14,71
UDMR	22	6,62	10	7,30	32	6,82
PUR	19	5,72	11	8,03	30	6,39
Minorități	18	5,42	-	-	18	5,42
TOTAL	332	100	137	100	469	100

Tabloul 2: Rezultatele alegerilor prezidențiale, turul I și turul al II-lea

Candidați	28 noiembrie 2004		12 decembrie 2004	
	Număr voturi	Procente	Număr voturi	Procente
1. Adrian Năstase	4.278.864	40,94%	5.126.794	51,23%
2. Traian Băsescu	354.236	33,92%	4.881.520	48,77%
3. Corneliu Vadim Tudor	1.313.714	12,57%		
4. Marko Bela	533.446	5,10%		
5. Gheorghe Ciuhandu	198.394	1,90%		
6. George Becali	184.560	1,77%		
7. Petre Roman	140.702	1,35%		
8. Gheorghe Dinu	113.321	1,08%		
9. Marian Petre Miluț	43378	0,42%		
10. Ovidiu Tudorici	37910	0,36%		
11. Aurel Rădulescu	35455	0,34%		
12. Alexandru Raj Tunaru	27225	0,26%		

a) Rezultatele Uniunii PSD+PUR

i) Sursa voturilor PSD

De regulă, PSD i se face reproșul că își extrage sprijinul electoral cu precădere din mediul rural sau din orașele mici cu mentalități provinciale, respectiv din mediile mai puțin educate, apatice, îmbătrânite și refractare la modernitate. Prin contrast, s-a acreditat ideea că oponentii democrați ai PSD – în prezent, în special, AD.A. – se bucură de susținerea electoratului tânăr, dinamic, modern și educat care locuiește în orașele mari (București și alte capitale de județ). O asemenea apreciere extrapolează observații făcute în democrațiile occidentale, care de secole au dezvoltat o solidă civilizație urbană. Ea este discutabilă, însă, în cazul unei societăți încă predominant rurale, precum cea românească.

Neîndoind, marile aglomerări urbane ale României sunt, ca pretutindeni, mai cosmopolite decât comunitățile rurale. Ele cunosc, însă, și o poluare intelectuală și socială mult mai mare. Caracteristicile populației marilor orașe românești sunt consecința industrializării forțate din perioada totalitarismului ceaușist. Acolo colectivismul (negativ) trebuie distins net de comunitarismul (pozitiv) care a mai supraviețuit în spațiul rural. În același timp, dezrădăcinarea și confuziile de tot felul domină populația marilor orașe, unde mesajul limbajului de lemn al comunismului real, succedat de formulele liberalismului anarhic post-totalitar, au fost acceptate dar nu au avut răgazul de a fi asimilate și de a produce o nouă mentalitate. De aici,

nervozitatea, absenteismul, ambiguitatea și nihilismul agresiv din București, Cluj și alte capitale județene.

Privind lucrurile dintr-o atare perspectivă, se poate conchide că sursa tradițională a voturilor PSD (precumpănitor rurală) nu este un semn de slăbiciune, ci unul de forță. În România resursele de vigoare se găsesc, încă, în lumea satelor, acolo unde, din variate motive, spiritul de răspundere mai este viu și unde se mai practică un fel de democrație participativă, în timp ce în marile orașe excluderea (inclusiv auto-excluderea) culturală este semnificativă. Dezvoltarea capitalismului la sate, fără a distruge fibra morală a populației rurale, ar putea, însă, în perspectivă să diminueze atractivitatea electorală a actualului mesaj al PSD în favoarea unor opțiuni mai liberale. În UE țăranul român va fi obligat să devină fermier, iar satul român s-ar putea transforma dintr-un satelit cultural într-o constelație de micro-centre de cultură. Viața satului va fi, astfel, diferită, poate mai îmbelșugată dar nu mai ușoară. Dacă PSD va ști ca, în contextul unor atari transformări, să se facă apărătorul interesului agricultorilor români moderni prin garantarea echilibrului între stat și piață, muncă și capital, comunitate și individ, cu accentul pus pe elementul prim al acestor binoame, el își va putea păstra pe termen lung influența politică în mediul rural (astfel evoluat).

ii) Pierderea de imagine a PSD

Dacă statistica electorală indică faptul că PSD este partidul cel mai puternic din sistemul politic românesc, aspectul sub care partidul de guvernământ a suferit o pierdere incontestabilă, este cel al imaginii. **Principala slăbiciune strategică a politicii de imagine a PSD stă tocmai în succesul ei tactic.** PSD deține, potrivit sondajelor de opinie, cele mai multe personalități situate în fruntea topului de notorietate, încredere și popularitate din politica românească. O atare performanță se bazează, inevitabil, în primul rând, pe aparențe întrucât puțini cetățeni obișnuiți au competența sau informația necesară spre a evalua corect un lider politic sau altul. Cu cât un demnitar are o activitate mai depărtată de privirile și de viața publicului, cu atât el este mai simpatic (a se vedea exemplul devenit clasic al miniștrilor de externe). Acolo unde, însă, încrederea este hipertrofiată și dezamăgirea este devastatoare. Dacă publicul descoperă că în spatele aparenței înșelătoare se ascunde o realitate diferită față de așteptările sale, el se simte păcălit și pune lipsa sa de perspicacitate pe seama unor presupuse manevre dolozive ale politicienilor. În special despre români – un popor răbdător dar orgolios – se poate spune că pot fi gata să accepte răul dar nu acceptă minciuna (ori ceea ce li se pare a fi minciună).

Pierderea de imagine a PSD s-a realizat, paradoxal, în contextul în care a cheltuit sume mult mai mari decât celelalte partide pentru a fi sigur de victorie. Rezultă, de aici, că oricât ar fi de importantă, lupta de imagine nu poate suplini întotdeauna bătălia politică reală. De asemenea, s-a demonstrat că strategiile de imagine au totuși limitele lor. Cea mai agresivă strategie nu poate ameliora rapid o impresie rea îndelung împărtășită de public. La afectarea imaginii PSD a contribuit și păstrarea anumitor lideri locali pe listele de candidați, în pofida notorietății negative pe care o aveau aceștia. Fie că propaganda negativă cărora le-ar fi căzut victimă acei lideri, este mai convingătoare decât propaganda pozitivă, fie că propaganda pozitivă, chiar și beneficiind de un lux de resurse, nu poate nega evidențele unor excese comportamentale imposibil de ascuns în lumea modernă a transparenței inevitabile, se

constată că, spre binele lor și al partidului lor, acei lideri ar fi trebuit să evite prezentarea la examenul electoral.

Dezavantajul rezultat pentru PSD din această pierdere de imagine se poate transforma, totuși, în perspectivă post-electorală, într-un avantaj. **În perioada următoare, mulți dintre oportuniștii atrași de așteptarea ca PSD să se eternizeze la putere vor părăsi corabia. Cei care vor rămâne vor fi mai puțini, desigur, dar mai onești, mai motivați, mai hotărâți, mai mobili, mai tenaci și, lucru important, mai idealști.**

iii) Relația PSD cu intelectualitatea

Pierderea de imagine a PSD s-a realizat în contextul scăderii suportului acordat de intelectualitate, în special de cea umanistă și care este activă social. În Europa democrată, majoritatea intelectualității este de stânga. În România, în mod tradițional, intelectualitatea are tendințe de dreapta. În România post-comunistă intelectualitatea este pur și simplu derutată. Ea este puternic lovită de consecințele lipsei de protecție a statului, consecutivă promovării unor politici economice neo-liberale. De aceea, ea reclamă un intervenționism politic și un protecționism social specifice stângii. Politicile stricte de stabilizare macro economică impuse de PSD în scopul cuplării României la civilizația și la structurile europene și euro-atlantice, cu austeritatea bugetară aferentă, au dus această intelectualitate în pragul disperării. Oricum ar fi, însă, intelectualitatea românească – de stânga, de dreapta sau dezorientată – ea este în mod firesc predispusă la reflecție și dezbatere. **În consecință, crearea unei intelectualități de stânga autentice trebuie să fie una din prioritățile imediate ale PSD.**

Actuala situație, în care intelectualitatea non-tehnică este predominant anti-PSD, se poate modifica în măsura în care actualul partid de guvernământ nu mai este privit ca adversarul societății civile, iar alte partide și grupuri profesionale ca apărătoarele sale.

O problemă pe această coordonată o va constitui, însă, incompatibilitatea funciară între o intelectualitate autentică – inclusiv cea de primă generație ori cea cu vicii de caracter – și parvenitismul noilor îmbogățiți, a îmbogățiților de tranziție. Costul atragerii intelectualității în politică, în general, va include, deci, costul limitării rolului oligarhilor și intensificarea combaterii corupției.

b) Voturile pentru Alianța D.A. și Traian Băsescu

i) Sursa voturilor Alianței D.A.

Sondajele de opinie indică faptul că nucleul electoral al partidelor care se definesc ideologic ca fiind de „dreapta” este de aproximativ 20-25% din cetățenii care se prezintă la vot. Perioada de tranziție a determinat, lent, nașterea unei clase de mijloc care a votat, predilect cu partidele de dreapta. Acest electorat este situat preponderent în marile aglomerări urbane din România, București și orașele din Transilvania-Banat, la care se adaugă Constanța. În mod normal un asemenea electorat este atras și servit de un mesaj politic liberal-moderat, de tipul celui practicat de partidele social-democrate moderne și cele social-liberale. Orientarea sa către AD.A. poate fi explicată, în contextul actual, nu atât de coincidența între așteptările sale și oferta electorală ci de ambiguitatea respectivei oferte (rezultat al amestecului politic bizar

între neo-conservatorismul și neo-liberalismul prezente în PNL, cu aportul justițiar-populist al PD) ori pur și simplu de inconsistența ofertei, pe fondul psihologic al votului sancționatoriu.

Restul electoratului atras de Alianța D.A. în anul electoral 2004, de aproximativ 10 procente face parte din ceea ce se numește „electorat fluctuant”, care participă la vot în funcție de conjunctură. Din acest punct de vedere, PSD are un nucleu electoral mai consistent, de aproximativ 30%, dar sensul în care se mișcă cele două bazine este contrar: în timp ce electoratul PSD este îmbătrânit și cu o tendință naturală de micșorare, cel al Alianței D.A. este într-o tendință de creștere naturală. În perspectiva alegerilor din 2008, PSD și Alianța D.A. vor ajunge la paritate din punctul de vedere al nucleelor electorale.

Două treimi din votanții Alianței D.A. în 2004 fac parte dintr-o categorie electorală specială, respectiv oameni foarte diferiți ca profesii, capital cultural și relațional, ca nivel al veniturilor, care au votat în 1996 cu CDR și Emil Constantinescu, în 2000 cu Vadim Tudor și PRM, iar în anul 2004 cu Traian Băsescu și Alianța D.A.. Ceea ce dă coerență sociologică unor grupuri atât de diverse este sentimentul de frustrare în viața personală, iar diferența dintre expectanțe și realizări se exprimă politic printr-un vot-sanțiune. Acest tip de electorat a fost, în alegerile 1992-2004 preponderent anti-putere, iar o parte radicalizată a acestuia chiar împotriva sistemului politic, perceput ca „mafioțizat”, „corupt”. Un atare electorat constituie un posibil suport popular pentru derapaje autoritariste.

În perspectivă, un nucleu dur al electoratului AD.A. ar putea fi format din cercurile marilor oameni de afaceri. Chiar și în prezent, cele două puncte principale ale programului AD.A. – defiscalizare și lupta împotriva corupției – au fost de natură să îi satisfacă. Pe aceea care au ajuns la capătul experienței lor în acumularea primitivă de capital îi interesează deja și ordinea de drept (ca să nu mai vorbim de funcționalitatea administrației) pe care o consideră parte a unui mediu de afaceri prietenos. Reducerea rolului statului în favoarea pieței răspunde, de asemenea, doleanțelor lor. În acest sens, AD.A. a sugerat, mai mult decât a articulat, o perspectivă atrăgătoare: un stat slab ca sistem, dar solid ca structură. Adică un stat care garantează stabilitatea instituțiilor dar nu intră în joc, lăsându-i pe jucătorii privați să o facă. Pentru moment marii oameni de afaceri români nu sunt, însă, suficient de mari spre a face față marii concurențe de pe piața europeană și mondială. De aceea, ei sunt interesați ca statul slab în interior să fie tare în afară. O asemenea dihotomie nu poate fundamenta o politică durabilă. Chiar și fără pretenția durabilității, însă, naționalismul economic din discursul AD.A. a convins. Fiind anti-integraționist, acest naționalism a fost anti-european. Cu timpul, această viziune își va pierde valoarea electorală și, pe măsura dezvoltării capitalului românesc, ca și a dizolvării lui în capitalul european și global, naționalismul economic va fi abandonat. Până atunci, la alegerile din 2004 suportul cercurilor de afaceri anti-europene nu a contat mult în număr de voturi. El a fost, totuși, semnificativ cât privește resursele financiare, logistice, informative și de influență puse la dispoziția AD.A..

ii) Explicații pentru victoria lui Traian Băsescu în turul al doilea

Rămâne un lucru mai greu de explicat și anume, cum, deși după primul tur al alegerilor prezidențiale Adrian Năstase cumulând un avans de peste 700 000 de voturi, nu a reușit să fie ales președinte al României. O explicație a înfrângerii lui Adrian

Năstase poate fi aceea că prin lansarea teoriei fraudării alegerilor prin soft și vot multiplu de către Traian Băsescu și prin „voci” ale „societății civile” (înregimentate politic), s-a reușit să se contrabalanseze efectul psihologic creat de câștigarea alegerilor parlamentare de către Uniunea PSD+PUR. În aceste condiții (emoționale), votul electoratului din mediul urban mare a dobândit valoarea unui act de pedeapsă împotriva președintelui unui partid perceput ca incorect. Acest lucru a fost posibil și pentru că PSD nu a reușit să demonstreze într-un mod convingător că alegerile au fost corecte și că teoria fraudării alegerilor nu se susține. **Raționamentul lui Traian Băsescu, cinic din punct de vedere moral, dar dovedit ca eficient politic, a fost următorul: toate efectele negative pe care le produce o declarație atât de puternică, precum este cea a fraudării alegerilor și cererea repetării acestora, vor fi estompate cu timpul; ceea ce va rămâne va fi cucerirea puterii, în fața acestei realități trebuind să se încline atât competitorii politici interni cât și forțele politice externe.** El a mizat, de asemenea, pe credibilitatea redusă a contracandidatului său, rezultat, printre altele, și al impresiei de artificialitate pe care prestația acestuia a lăsat-o. În mod normal, contestațiile lui Traian Băsescu ar fi trebuit să scandalizeze electoratul cu reproșul că nu știe să piardă elegant. În fapt, însă, s-a ajuns la situația în care cuvântul lui Năstase (chiar sincer și corect) să nu conteze contra cuvântului lui Băsescu (fie el și mincinos). Tot ce spunea primul era pus sub semnul îndoielii, în timp ce toate afirmațiile celui de al doilea erau dacă nu totdeauna crezute cel puțin scuzate sau luate drept credibile.

În al doilea rând, deși electoratul ar fi trebuit să se comporte „rațional” și să evite crearea unei situații de coabitare la guvernare, rezultatele scrutinului indică faptul că în 12 decembrie 2004 populația a votat preponderent emoțional, nefiind conștientă de perspectivele unei instabilități politice în România. Din acest punct de vedere, se poate spune că PSD a comis o eroare neexplicând electoratului dezavantajele unei fragilități guvernamentale în perspectiva integrării României în UE.

În al treilea rând, PSD nu a avut o strategie în privința atragerii electoratului PRM, astfel încât acesta s-a îndreptat, în proporție de 2/3 spre Traian Băsescu, ceea ce până la urmă a determinat rezultatul votului. În același context, suportul UDMR, în ciuda îndemnului explicit a conducerii Uniunii a fost mai mic decât s-a sperat. El a fost convergent cu indicațiile UDMR ca direcție (70% din maghiari au votat cu Adrian Năstase), dar insuficient cantitativ. S-a văzut că UDMR nu controlează decât o parte a comunității maghiare. Acolo unde Uniunea Civică Maghiară este puternică (Covasna), Băsescu a câștigat. Performanțele organizaționale ale PSD au fost, se pare, grevate de ineficiență, numeroasele echipe de campanie electorală neputând și nefiind capabile să asigure o strategie coerentă. În plus, campaniei prezidențiale pare să i se fi acordat o mai mică atenție după alegerile generale, demobilizarea unor lideri ai PSD (responsabili pentru anumite județe și zone) fiind evidentă în scorurile înregistrate la 12 decembrie 2004 (cazul Suceava este elocvent: acesta era un fief tradițional al PSD, în care a câștigat Adrian Năstase în primul tur, dar a fost învins de Traian Băsescu în confruntarea finală). De asemenea, în campania PSD au interferat în ultima parte anumite declarații, care au mutat centrul atenției de la conflictele din interiorul A.D.A. la conflictele din PSD în jurul desemnării viitorului prim-ministru al Uniunii PSD+PUR. Aceasta în condițiile în care campania PSD a fost construită pe ideea tandemului Năstase-Geoană.

În sfârșit, dar nu mai puțin important, rezultatul votului a fost decis și de confruntarea televizată din 8 decembrie cu Traian Băsescu. Deși confruntarea s-a încheiat mai degrabă indecis, decât cu un învingător, „scena mărturisirii” declamată de Băsescu, prin care acesta spunea că este un fost comunist, la fel ca și Adrian Năstase, a acționat în favoarea primului ca un factor energizant pentru electoratul nehotărât. În confruntarea dintre cei doi nu competențele au contat cel mai mult ci autenticitatea; nu programele ci valorile (cu care, pe drept sau pe nedrept, fiecare a fost asociat). Prin aceasta alegerile au fost un act democratic profund, ele exprimând „revolta” poporului împotriva elitelor și victoria mediocrației împotriva meritocrației.

II. Evoluții politice post-electorale

1. Negocierile pentru formarea guvernului

Înțelegerea corectă a formării majorității guvernamentale nu se poate face în afara lecturii adecvate a textului constituțional. Într-adevăr, dacă se analizează doar art. 103, al. 1 („Președintele României desemnează un candidat pentru funcția de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori, dacă nu există o asemenea majoritate, a partidelor reprezentate în Parlament”) relația dintre șeful statului și primul-ministru nu este în întregime clarificată, dar dacă înțelegem Constituția în spiritul ei trebuie să corelăm atât textele paragrafului amintit precum și pe acestea cu dispozițiile introduse prin modificarea constituțională din 2003, potrivit căreia președintele nu-l poate destitui pe primul ministru. Această imposibilitate este foarte importantă, pentru că dă o semnificativă notă de parlamentarizare regimului politic, în sensul în care președintele nu poate fi un „jucător”, atribuțiile lui fiind să „domnească / să prezideze (aplicarea procedurilor), dar să nu guverneze”. **Esența modificărilor constituționale din 2003 constă în aceea că, în această chestiune, Președintele Republicii trebuie să ia act de majoritatea parlamentară, nu să o formeze el; și cu atât mai puțin să se opună unei majorități existente, refuzându-i posibilitatea de a cere votul de încredere spre a guverna potrivit cu mandatul popular.** Parlamentul este cel care acordă votul de investitură guvernului și doar el îl poate retrage. Implicarea președintelui, altfel decât ca mediator între stat și societate ori între instituțiile statului, în formarea guvernului înseamnă o încălcare a suveranității în materie a parlamentului și a principiului separațiunii puterilor.

Dacă rezultatele alegerilor parlamentare și prezidențiale din 28 noiembrie păreau a indica formarea fără probleme a unei majorități guvernamentale în varianta Uniunea PSD+PUR împreună cu UDMR și grupul minorităților naționale, câștigarea de către Traian Băsescu a președinției a modificat datele problemei. Rolul-cheie în constituirea majorității îl avea UDMR, astfel încât asupra acesteia s-au exercitat cele mai semnificative presiuni. Întrucât încheiase un acord politic de principiu cu UDMR înaintea turului al II-lea al alegerilor prezidențiale, Uniunea PSD+PUR părea a avea cele mai mari șanse de a forma guvernul. România se îndrepta spre o situație de coabitare, așa cum au indicat rezultatele electorale din 28 noiembrie și 12 decembrie. Două evenimente au răsturnat această situație. Primul eveniment a fost declarația lui Traian Băsescu, președintele-ales, că îl va desemna pe Călin Popescu-Tăriceanu să formeze guvernul, indiferent de coalitiile politice din Parlament, iar dacă acesta nu va putea forma guvernul vor fi provocate alegeri anticipate. Această atitudine a președintelui-ales, care s-a comportat ca un președinte de partid, a determinat tensionarea relațiilor în interiorul UDMR, iar teama de alegeri anticipate în condițiile disensiunilor interne, a făcut ca UDMR să caute o soluție alternativă. Echilibrul intern din UDMR a fost rupt în favoarea Alianței D.A. de grațierea de către președintele Ion Iliescu a lui Miron Cozma și a altor infractori. Chiar dacă Ion Iliescu și-a asumat eroarea, UDMR a folosit acest eveniment ca pretext și ca o cale pentru evitarea acuzațiilor de oportunism politic și de etno-business, semnând un alt acord de guvernare cu Alianța D.A..

Un alt partid-cheie pentru formarea unei majorități guvernamentale stabile este PUR. Acesta se afla în alianță electorală cu PSD, datorită căruia a reușit să intre în

parlament și să-și formeze grupuri parlamentare proprii. A urmat un balet al declarațiilor corectate sau retractate a doua zi, din care electoratul PUR nu pare să fi înțeles prea mult, în afară de dorința de a se ajunge cu orice preț la guvernare. Pentru a-și mări capacitatea de negociere cu Alianța D.A. PUR a votat în parlament alături de PSD pentru alegerea președinților celor două Camere, Adrian Năstase și Nicolae Văcăroiu. Această tactică de negociere a dat rezultate, astfel încât speriați că ar putea pierde și formarea guvernului, Traian Băsescu și Călin Popescu-Tăriceanu au oferit PUR un post de ministru de stat fără portofoliu (George Copos) și încă două posturi de miniștri, dintre care cel mai important este cel al Economiei și Industriilor, ocupat de Codruț Șereș, care în varianta unui guvern cu PSD trebuia să ocupe postul de vice-premier.

Studiu de caz: Cristina Pârvulescu

Președintele Traian Băsescu a făcut istorie încă de la începutul mandatului său, într-un mod neașteptat însă: Cristina Pârvulescu este unul din rarele cazuri de ministru care a fost invalidat de comisiile parlamentare pentru incompetență. Cristina Pârvulescu părea a avea șansa unei traiectorii profesionale fulminante: de la funcționar fără prea mare experiență la Primăria Capitalei ea a fost propusă de Partidul Democrat (Traian Băsescu) pentru a deveni unul din cei mai importanți miniștrii ai guvernului României, responsabil cu integrarea europeană în chiar momentul finalizării Tratatului de asociere cu UE.

Studierea stenogramei audierii în Comisiile reunite de politică externă ale Camerei Deputaților și Senatului trimit cititorul cât de cât avizat la impresia unui spectacol politic dintr-o obscură țară bananieră, pierdută în arhipelagul polinezian, guvernată în mod autoritar de un șef de trib care numește dregătorii după bunul său plac, fără legătură cu competențele acestora. Audierile candidatei la postul de ministru au scos în evidență faptul că aceasta nu are nici cunoștințele minime pentru a absolvi un banal curs de istorie a integrării europene: spre exemplu, nu se cunoștea diferența dintre Consiliul Europei și Consiliul European (!!!), nu erau cunoscute criteriile de la Copenhaga (sic!), nu se făcea distincție între actul politic și criteriile politice de integrare, nu erau cunoscut obiectul clauzelor de salvagardare din acordurile UE cu România etc. În fața acestor dovezi atât de clare de incompetență rămân sub semn de întrebare inclusiv cele 12 voturi obținute în favoarea sa în cadrul audierilor din Comisie.

Accidentul Cristina Pârvulescu nu face decât să pună în evidență strategia lui Traian Băsescu: realizarea unui guvern lipsit de personalități politice și profesionale, care să fie foarte ușor controlat de către președintele României. **Dorința lui Traian Băsescu pare a fi aceea de a demonstra că, în fapt, guvernul în sine nu contează, importantă fiind doar voința lui de a conduce guvernul direct sau prin interpuși.**

Cazul Cristina Pârvulescu este completat cu cel al ministrului Transporturilor, Gheorghe Dobre, un alt funcționar al Primăriei Capitalei, care a ajuns responsabil peste structura guvernamentală care are cele mai importante alocații bugetare și internaționale. Biografia politică a ministrului Transporturilor vine în conflict cu declarațiile publice ale lui Traian Băsescu în înfierarea mineriadelor: Gheorghe Dobre este unul dintre cei care au contribuit, în calitate de director al Regionalei CFR Craiova, la facilitarea venirii minerilor în București în iunie 1990.

Studierea componenței guvernului pune în evidență, fără putință de tăgadă, deficitul democratic din cadrul PNL și PD. Majoritatea cabinetului Tăriceanu este compusă din oameni fără o carieră politică proeminentă în interiorul partidelor care îi susțin, deci fără reprezentativitate. Nefiind reprezentativi ei nu vor putea personifica puterea și de aceea, în compensație, vor încerca fie să o personalizeze (adică să o confiște) fie să o abandoneze spre a fi personalizată de alții (respectiv premier sau, mai probabil, președinte. Din cele zece posturi în Cabinet care i-au fost alocate, doar trei sunt ocupate de lideri politici cu grade diferite de susținere, respectiv președintele interimar (Călin Popescu-Tăriceanu) și doi vicepreședinți (Mona Muscă și Gheorghe Flutur); din cele șapte portofolii repartizate PD doar trei au ca titulari lideri ai partidului, respectiv vicepreședinții (Adriean Videanu, Vasile Blaga și Gheorghe Barbu). Guvernul României pare a fi conceput astfel de Traian Băsescu cu unicul scop de a-și putea exercita puterea personală. Prin formula guvernamentală adoptată cu directa sa implicare, șeful statului trimite un mesaj politic și săvârșește o manevră politică: mesajul este că oricine poate face parte din guvern întrucât oricum acesta nu contează; manevra vizează subordonarea guvernului, precum și ținerea în rezervă a argumentului slăbiciunii sale spre a cere puteri sporite întru salvarea țării. Sprijinul pe care Traian Băsescu i l-a acordat lui Popescu-Tăriceanu împotriva unora dintre liderii liberali în aparență este recompensat prin acceptarea unei influențe nete a președintelui asupra executivului. Se poate specula că, spre a se asigura că primul-ministru nu va îndrăzni să îl contracizeze, Traian Băsescu și-a trimis în cabinet pentru a ocupa importantul post de ministru al Administrației și Internelor, pe Vasile Blaga, cel care inițial fusese numit șef al administrației prezidențiale. Numirea lui Vasile Blaga în postul de ministru al Administrației și Internelor are însă și un aspect mai puțin vizibil, dar foarte important: Președintele Traian Băsescu ajunge să exercite, astfel, direct sau prin intermediari, un control eficace asupra celor mai importante servicii de informații (adăugând acum, la SRI și SIE, serviciile de informații ale ministerul de Interne).

Prin aceste numiri cât și prin cele care vor urma în SRI și SIE, Traian Băsescu se pregătește să-și facă auzită vocea autoritară. El va avea la dispoziție informații complete despre legăturile dintre lumea politică și cea a afacerilor (lume care nu este întotdeauna cea mai curată și care mai mult sau mai puțin vizibil are legături în zona politicului). Un asemenea complex de putere este privit de mulți ca util în lupta cu corupția. Există riscul, însă, ca el să fie folosit și împotriva libertăților civile.

2. Negocierile pentru conducerea Parlamentului

Într-un context politic fluid, marcat de negocieri subterane între toate partidele, a avut loc alegerea președinților Camerei Deputaților și Senatului. Traian Băsescu miza pe câștigarea fără probleme a conducerilor celor două Camere plecând de la următorul raționament: având protocolul cu UDMR și un acord de principiu negociat pentru formarea guvernului cu PUR, Alianța D.A. va reuși să câștige cele două președinții ca urmare a presiunilor asupra unor parlamentari PRM (conform

declarațiilor lui Lucian Bolcaș) și a acordului politic cu Partidul Blocul Național Democrat. Cheia funcționării acestui scenariu era „defecțiunea” unor membri ai PRM, Spre a acoperi democratic o decizie bazată pe oportunism politic și șantaj era indispensabilă asigurarea confidențialității votului.

Calculul lui Traian Băsescu a fost răsturnat de decizia PUR de a juca în continuare la două capete, votând cu PSD, de astă dată sub cuvânt că astfel se respectă înțelegerile cu partenerii care i-au facilitat intrarea în Parlament. De asemenea, conducerea PRM a încercat să împiedice un val masiv de trădări ale propriilor parlamentari, cerând membrilor săi un vot deschis. Retragerea Alianței D.A. de la votul pentru președinții celor două Camere ale Parlamentului ca protest față de o pretinsă violare a regulii votului secret a rămas o combinație între eroarea de calcul și gestul simbolic, care a facilitat succesul PSD. În acest fel s-a ajuns la structurarea puterii de stat în conformitate cu mandatul electoratului. Parlamentul este condus de cei care au câștigat alegerile parlamentare; președinția, de către cei care au câștigat alegerile prezidențiale; iar guvernul ca parte a puterii executive a fost constituit în sincronie politică cu președinția, cu obligația atragerii altor forțe parlamentare în susținerea sa. Pentru moment majoritatea parlamentară este fragilă și amenințată de pericolul unor fracturi interne. Aceasta deschide calea fie către formarea unor coaliții parlamentare mai solide fie către alegeri anticipate. În timp ce în prima variantă se consolidează stabilitatea politică, în cea de a doua se încurajează instabilitatea.

Eșecul Alianței D.A. de a obține președinția celor două Camere l-a determinat pe Traian Băsescu să accepte cererile PUR, spre a reuși astfel să formeze guvernul pentru ca, ulterior, să ceară organizarea de alegeri anticipate sub administrarea unui guvern având în centru AD.A. și care să fie controlat de președinte. Prin aceasta guvernul Tăriceanu poate fi privit și ca un guvern de alegeri (anticipate). Dublul standard este mai mult decât evident: PUR a fost suficient de moral pentru a putea forma guvernul împreună cu AD.A., dar este imoral când trebuie să guverneze împreună cu AD.A.. Se recurge, astfel, la strategia „tovarășilor de drum”:ei servesc la cucerirea puterii după care sunt lichidați. Această strategie (folosită și de PCR în perioada 1945-1946) dovedește incontestabil pericolul derapajului autoritarist în România.

3. Structura guvernamentală și programul de guvernare. Este cabinetul Tăriceanu un guvern al integrării europene?

Eficiența unei structuri guvernamentale trebuie analizată în raport cu obiectivele declarate pe care partidele de guvernământ și le-au asumat public. Metodele de analiză sunt, pe de-o parte, compararea structurii puterii executive cu a unor structuri similare din alte state și care au obiective de același tip de îndeplinit, iar pe de altă parte analizarea structurii guvernamentale în sine, pentru a vedea care sunt punctele vulnerabile și cele forte ale unui ansamblu de instituții, așa cum este puterea executivă.

În acest moment, principalul obiectiv al structurii guvernamentale ar trebui să fie asigurarea pregătirii României pentru aderarea la Uniunea Europeană. Acesta este atât obiectivul prescris de ceea ce poate fi considerat interesul național al României, cât și cel indicat de declarațiile electorale ale partidelor de guvernământ. Cu privire la

cele din urmă trebuie observat, totuși, că, o analiză mai profundă a mesajului A D.A. duce la concluzia unui interes subsidiar pentru UE. Prioritățile anunțate ale A D.A. sunt mai degrabă legate de „Axa Washington-Londra-Moscova” decât de relația Bruxelles-București.

Formula organizatorică a puterii executive din ultima parte a mandatului Adrian Năstase era menită să asigure desfășurarea cât mai eficientă a procesului de negociere și totodată să permită aplicarea unei viziuni clasice social-democrate asupra guvernării caracterizată de structuralism și determinism. Această arhitectură extinsă, cu anumite suprapuneri în zona integrării europene, avea scopul ca prin exercitarea unui control și a unei presiuni sistematice, să asigure îndeplinirea obiectivului politic principal, încheierea negocierilor. **Or, din anul 2005 România a intrat într-o nouă fază, cea a implementării. Această fază are nevoie de un executiv dotat, pe de o parte, cu un maxim de autoritate și de coerență decizională, iar pe de altă parte cu structuri flexibile și rapide în reacții. Prin îmbinarea celor două caracteristici menționate se poate asigura eficiența demersului politic și respectarea tuturor obligațiilor asumate în cursul negocierilor.** Prima caracteristică vine, însă, în conflict cu ideologia liberală (bazată pe defiscalizare și deregularizare). Cea de a doua, se izbește de nevoia satisfacerii apetitului de putere a numeroșilor membri care alcătuiesc coaliția de guvernământ.

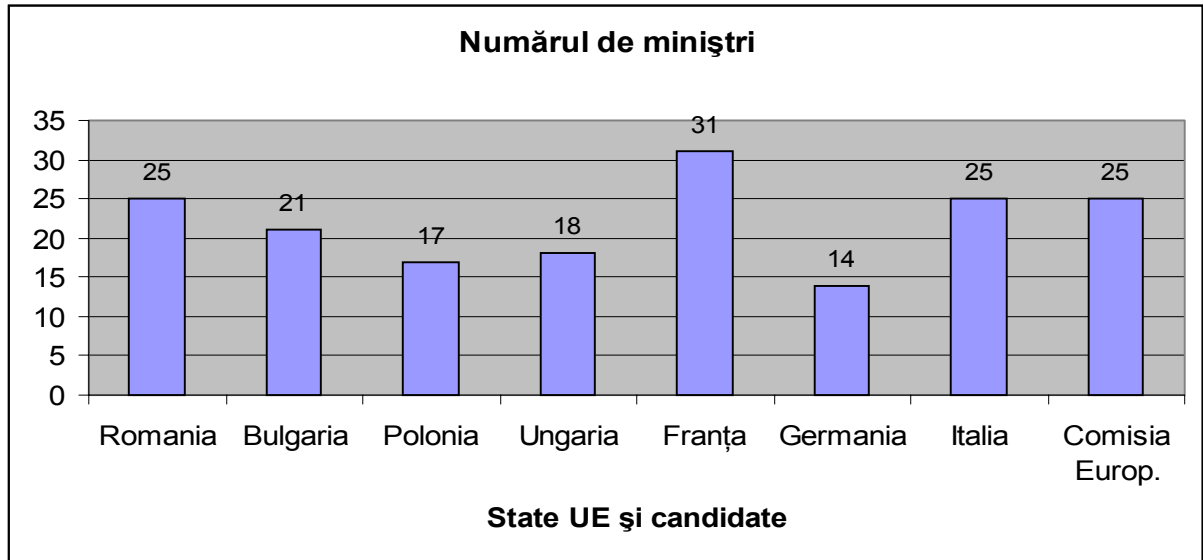
Din această perspectivă, în noul context politic postelectoral pot fi detectate mai multe tipuri de vulnerabilități ale cabinetului Tăriceanu:

- a) **o mai mică autoritate a primului ministru.** Dacă guvernul Năstase era un cabinet monocolor, iar autoritatea primului-ministru era dublată de autoritatea șefului de partid, autoritatea reală a lui Călin Popescu Tăriceanu se extinde mai mult asupra membrilor PNL, deci a cca 40% din guvern.
- b) **incoerențele specifice unui guvern de coaliție.** Actuala structură guvernamentală concepută de Adrian Năstase avea mai puține puncte de incoerență pentru că primul-ministru urma să dea însărcinări precise fiecărui membru al cabinetului. În varianta de coaliție, aceeași structură devine mai greoaie, pentru că fiecare partid și ministru va dori să-și extindă aria de competențe formale până la limita maximă, rezultând astfel duplicări de atribuții, rivalități de persoane și de partide. În plus raportarea și cererile se vor face în primul rând către propriul partid și de la propriul partid.
- c) **incoerențele de structură în zona coordonării politicilor economice și de integrare europeană.** Există doi miniștri de stat, din partide diferite, care au competențe în zona economică, iar legislația în vigoare nu reglementează precis aria de atribuții ale fiecăruia. O incoerență importantă poate fi regăsită în ceea ce privește integrarea europeană, unde ministrul delegat pentru fonduri europene este un post inutil, responsabilitățile sale trebuind preluate de alte instituții: ministerul controlului, ministerul integrării europene.

Analiza comparativă a structurilor guvernamentale (vezi fig. 1) scoate în evidență faptul că structura guvernului României se înscrie în media superioară europeană, fiind mai numeros decât guvernul bulgar (21 de miniștri), cel polonez (17) sau maghiar (18). Într-adevăr, guvernul României are același număr de miniștri ca executivul comunitar (25), numai că în Comisia Europeană au trebuit incluși

reprezentanți ai tuturor statelor Uniunii, astfel încât s-au creat (5) posturi de vicepreședinți ai Comisiei. Cabinetul german, dar și alte structuri eficiente au un număr redus de ministere (aproximativ 15), astfel încât se impune ca o prioritate de prim ordin reforma puterii executive. Această reformă ar trebui să pună de acord și dimensiunile guvernului cu ideologia liberală care preconizează o diminuare a rolului statului. Așa cum arată în prezent structura guvernului pare a răspunde mai repede viziunii intervenționiste a Președintelui Băsescu.

Figura 1: numărul de miniștri în state UE și candidate

Evaluarea programului de guvernare, așa cum a fost el prezentat în campania electorală, este legată de efectele pe care le vor avea schimbările în filozofia de impozitare și introducerea cotei unice de 16%. Politicile sociale și cele din domeniul sănătății vor depinde de modul în care se va reuși echilibrarea parametrilor macro-economici (inflație, deficit de cont curent, deficitul balanței de plăți, șomaj etc.). În funcție de echilibrul dintre acești parametri se va vedea dacă promisiunile din campania electorală vor putea fi îndeplinite.

III. Concluzii

- Anul electoral 2004 a consolidat tendințele de eficientizare a sistemului politic, prin bipolarizarea sistemului partidist. În acest moment, sistemul partidist are un număr de formațiuni care-l apropie de formula sistemului german, cu două blocuri politice, care cumulează aproximativ 80% din opțiunile electorale.
- Anul electoral 2004 a avut una dintre principalele sale teme „democrația”, mai precis calitatea acesteia. Discuțiile despre „baroni”, „partid-stat”, „corupție”, „libertatea presei” au creat în exterior percepția existenței unor probleme în îndeplinirea standardelor democratice de către România. Alianța PNL-PD a reușit să se impună în opinia electoratului ca o forță care va aduce mai multă democrație și prosperitate. **Or, din modul în care Traian Băsescu a reușit să câștige alegerile prezidențiale (invocând o fraudă nedovedită), din felul în care s-a reușit agregarea unei majorități parlamentare (prin șantajul cu alegerile anticipate) și după cum apar manifestările de putere ale președintelui României, reiese că anul electoral 2004 a determinat victoria neo-cesarismului care a utilizat retorica democratică.**
- Prin dorința lui Traian Băsescu de a fi simultan și președinte și premier și șef de partid, se înlătură sensul revoluției sângeroase din decembrie 1989, care a fost schimbarea dictaturii cu democrația. Și în acest caz avem de a face cu un proces revoluționar care, fiind reversul revoluției din 1989, constituie o contra-revoluție, ce-i drept, de catifea. Întoarcerea la valorile afirmate în decembrie 1989 se va putea produce fie prin mobilizare internă – ceea ce presupune coaliția stângii pesediste cu dreapta penelistă (evident, după ce atât PSD cât și PNL vor aplica transformările interne necesare) – fie prin intervenție externă (evident politică, nu militară).

IV. Prognoze pentru anul 2005

- La mai puțin de 10 zile de la formarea guvernului, Traian Băsescu a declarat că este un adept al alegerilor anticipate (5 ianuarie 2005). **Cu toate aceste declarații, problema alegerilor anticipate în anul 2005 nu constituie o prioritate reală nici pentru partidele aflate în acest moment la guvernare nici pentru cele din opoziție.** În timp ce partidele de guvernământ speră să exercite cât mai mult timp puterea, cu beneficiile asociate acesteia, fără a-și eroda capitalul electoral, partidele de opoziție speră în erodarea încrederii electoratului în formațiunile aflate la guvernare, ca urmare a exercitării defectuoase a puterii. Guvernul are toate temeiurile să se teamă de electoratul stabil al PSD, care, din 2000 până în 2004 s-a dovedit a fi surprinzător de fidel. Mai ales, dacă alegătorii vor percepe că Guvernul, în loc să își facă datoria, a provocat artificial alegerile anticipate în căutare de mai multă putere sau dacă nu vor înțelege de ce sunt chemați la urne după ce abia și-au exprimat opțiunea, rezultatul unor asemenea alegeri ar putea fi în dezavantajul A.D.A. sau ar putea fi o penibilă repetiție a scorului din 2004. Pe de altă parte, PSD riscă să piardă voturi dacă se prezintă la noi alegeri înainte ca valul de entuziasm aferent succesului electoral al lui Traian Băsescu să se retragă și ca guvernul să își arate eventualele slăbiciuni. Cât privește UDMR și PUR acestea riscă să rateze intrarea în parlament dacă alegerile vor veni înainte ca ele să culeagă avantajele participării la guvernare. Un al doilea motiv pentru care partidele nu-și pot permite organizarea de alegeri anticipate în anul 2005, este acela că presiunea (externă și chiar internă) a îndeplinirii obligațiilor integrării europene este atât de mare încât pierderea a două-trei luni cu pregătirea alegerilor ar putea determina intrarea în vigoare a clauzei de salvagardare și amânarea integrării europene a României pentru anul 2008. Alegerile anticipate ar putea avea totuși loc în primăvara anului 2006, atunci când, după semnarea tratatului cu UE, s-ar putea încerca tranșarea puterii de o parte sau de alta a spectrului politic.
- **Alegeri anticipate ar putea avea loc în anul 2005 doar în cazul unei crize politice majore.** Aceasta ar putea fi provocată de înrăutățirea relației României cu Uniunea Europeană ca urmare a nerespectării angajamentelor luate în cursul negocierilor sau printr-o forțare a cadrului constituțional. O altă cale mai bună pentru rezolvarea unei asemenea crize ar putea fi realizarea unui guvern de largă coaliție, asociind A.D.A. și PSD. Este previzibil că un asemenea guvern ar avea un mandat limitat ca durată și ca scop. Prin formarea lui s-ar reechilibra raporturile între principalele instituții ale statului. Majoritatea parlamentară ar deveni mai solidă și în consecință, guvernul ar fi mai puternic și, deci, capabil ca, împreună cu parlamentul să pună stavilă tendințelor autoritare ale președintelui.
- Tema alegerilor anticipate este de presupus că va fi adesea adusă în discuție de către Traian Băsescu, aceasta fiind un instrument de șantaj împotriva UDMR și PUR, presate în acest fel să se conformeze dorințelor Alianței D.A. dar mai ales exigențelor prezidențiale. De asemenea, instabilitatea consecutivă recurgerii la alegeri anticipate ar putea fi folosită de șeful statului în încercarea de a pretinde că

România nu este guvernabilă când, în realitate ea nu este guvernată. Teza neguvernabilității este și un argument pentru derapajul autoritarist.

- Organizarea de alegeri anticipate în anul 2005 ar duce, cu mare probabilitate, la dispariția din Parlament a PUR și UDMR, care riscă să nu acceadă pe scena parlamentară decât dacă ar fi modificat pragul electoral, la cel mult 4%. Acest lucru însă va fi greu de obținut de către UDMR, în condițiile unei competiții directe și loiale cu Uniunea Civică Maghiară. Forțate să aibă loc în anul 2005, alegerile anticipate nu ar clarifica scena politică, ci dimpotrivă, ar mări instabilitatea prin faptul că, după toate probabilitățile și ținând cont de experiențe similare din alte țări, nici Alianța D.A. nici PSD nu vor reuși să câștige majoritatea pentru a guverna singure.
- Deoarece actuala structură guvernamentală a fost folosită de partidele de guvernământ ca o modalitate de împărțire a puterii, **este de presupus că fiecare din cele patru formațiuni în cauză va dori să-și păstreze portofoliile pe care a reușit să le dobândească la momentul formării guvernului.** Rezultă, astfel, că fiecare membru al coaliției guvernamentale va utiliza presiunea (șantajul) multiplu pentru a menține statu-quo-ul. **Modificarea structurii guvernamentale, prin micșorare, în scopul eficientizării se poate realiza în trei situații: un moment de criză politică în interiorul coaliției, unificarea PNL cu PD sau trecerea la un guvern de coaliție ADA-PSD .**
- **Modificări în echipa guvernamentală este previzibil că vor avea loc în anul 2005, în principal în segmentul Partidului Democrat, sensul acestora fiind întărirea puterii președintelui Traian Băsescu asupra cabinetului. Nu sunt excluse însă nici modificări în rândul reprezentanților PNL, ca urmare a presiunilor exercitate de grupurile de presiune din partid.**
- **Șansele pentru realizarea fuziunii dintre PNL și PD sunt destul de mari, dacă ținem seama de presiunile la care-și vor supune partidele Traian Băsescu prin Emil Boc și Călin Popescu-Tăriceanu.** Fuziunea nu se va realiza însă fără probleme, deoarece există voci în rândul PNL care nu sunt de acord cu acest proiect, iar altele condiționează acceptarea de respectarea unei condiții esențiale: coagularea să fie realizată în jurul liberalilor, ca structură organizatorică și doctrinară. Partidul Democrat a ieșit întărit în urma câștigării alegerilor prezidențiale de către Traian Băsescu și dorește ca rolul său într-o asemenea structură să fie de pe poziții cel puțin paritare. Este posibil, totuși, ca, sesizând că nu mai are nici un viitor de unul singur și că anul 2005, anul consecutiv succesului electoral al cărui lider de imagine a fost, este momentul cel mai prielnic spre a obține cât mai mult de la liberali, PD să precipite fuziunea, acceptând condițiile de bază ale PNL. Un asemenea pas va avea un caracter pozitiv pentru limpezirea atmosferei politice din România și echilibrarea competiției democratice între partide. Chiar dacă se speculează că prin fuziune Președintele Băsescu ar urmări să-și fortifice controlul asupra PNL, este de așteptat ca treptat, noul partid,

devenind mai puternic și mai încrezător în propriile forțe să se emancipeze de sub tutela prezidențială.

- **Fuziunea dintre PNL și PD nu va însemna în mod automat și formarea unui partid popular.** Un nou partid popular are nevoie de un „certificat de conformitate ideologică”, pe care îl poate primi cel mai ușor prin asocierea la proiect și a PNȚCD. Un partid popular ar fi în acest moment, un „partid al președintelui”, care dorește să-și conserve influența prin sprijinul unui partid puternic intern cu un sprijin extern semnificativ. Nici din partea PNȚCD angajamentul pentru un asemenea proiect nu poate fi total, deoarece rolul său nu ar putea fi decât acela de partid-vehicul spre Partidul Popular European. Or, chiar dacă o parte din liderii PNȚCD ar fi răsplătiți cu funcții guvernamentale, ar mai rămâne încă destui nemulțumiți care ar cere rămânerea în opoziție extra-parlamentară și încercarea de revenire în parlament sub conducerea lui Gh. Ciuhandu. Un alt obstacol în calea proiectului unui partid popular în România în formula PNL+PD+PNȚCD este reticența unei părți a conducerii Partidului Popular European, care nu poate uita faptul că Partidul Democrat este parte, cel puțin formal, a Internaționalei Socialiste iar PNL membru al Internaționalei Liberale. Or, conservatorii nordici, mai ales, sunt sceptici față de un astfel de metisaj politic, realizat doar din rațiuni conjuncturale de strategie politică pentru un președinte dornic de a avea o bază politică puternică. Cu toate acestea, dorința veche și puternică a popularilor europeni de a avea un partener ideologic în România, ar putea face ca asemenea bariere să fie, în cele din urmă, depășite. Dacă va fi așa viața politică românească va face un mare pas înainte (inclusiv din perspectiva integrării europene).
- **Aplicarea cotei unice de impozitare este foarte probabil să aibă efecte negative asupra parametrilor macro-economici:** i) menținerea contribuțiilor sociale la o cotă ridicată nu va determina ieșirea la suprafață a unui număr suficient de mare de contracte de muncă, astfel încât să fie acoperită reducerea impozitului pe venitul global și, de aceea, este de presupus că deficitul bugetului de stat nu va putea fi acoperit decât prin noi taxe și impozite; ii) aruncarea pe piață a unei cantități mari de bani poate determina reaprinderea inflației și îndepărtarea de la îndeplinirea criteriilor de convergență pentru uniunea economică și monetară. În aceste condiții, este de presupus că vor exista presiuni externe asupra guvernului din partea organismelor finanțatoare internaționale, precum și presiuni interne ale guvernului asupra Băncii Naționale. Menținerea Băncii Naționale pe aceleași poziții de independență față de puterea executivă rămâne esențială. Nu este exclusă, într-un atare context, renunțarea la acordurile Stand by cu FMI.

V. Recomandări

- **Partidele de opoziție, dar și cele de guvernământ, mass-media și alte organizații ale societății civile trebuie să se mobilizeze pentru stăvilirea tendințelor autoritare, unipersonale manifestate de Președintele Traian Băsescu.** Argumentația că un derapaj autoritarist ar fi împiedicat de factorii externi nu este convingătoare și suficientă, deoarece recurgerea exclusivă la garanțiile externe este totdeauna riscantă (mai ales pe termen lung). Depășirea sistematică și crescătoare în intensitate a spiritului Constituției determină erodarea în forme perverse a democrației din România. Retorica „apărării democrației” prin „întoarcerea la popor” utilizată ca o trambulină pentru escaladarea puterii unipersonale trebuie combătută cu toată fermitatea. Statul de drept nu poate fi consolidat prin personalizarea puterii pe care șeful statului trebuie doar să o personifice;
- **Partidele de guvernământ trebuie să evite experiența ciclului politic 1996-2000 și să nu încerce a aplica algoritmul politic într-o manieră extinsă,** așa cum sunt semnale că a și început să se întâmple. Efectele intrării în bătălia pentru algoritm ar fi dezastruoase pentru România, împiedicându-se atât reforma administrației publice cât și coerența guvernării;
- **Trebuie continuată reforma funcției publice, începând cu structura puterii executive, astfel încât aceasta să fie compatibilă cu structura instituțiilor europene.** Sugerăm în acest scop:
  - desființarea postului de ministru de stat însărcinat cu problemele economice, astfel încât să rămână un singur responsabil pe aceste probleme;
  - desființarea Ministerului Integrării Europene și încorporarea acestuia în Ministerul Afacerilor Externe, cu un ministru delegat pentru afaceri europene;
  - încorporarea ministerului Comerțului în Ministerul Economiei și Industriei;
  - desființarea postului de ministru delegat pentru controlul implementării programelor cu finanțare internațională și urmărirea aplicării acquis-ului comunitar.
- **Lupta anti-corupție trebuie să treacă de la lozincile de campanie la măsuri concrete.** Corupția nu poate fi însă combătută prin întărirea puterii prezidențiale și punerea sub control a guvernului prin abuz constituțional sau prin intermediari. De asemenea, lupta anti-corupție nu trebuie să se transforme în vendetă politică prin trimiterea opozanților „la țepe în Piața Victoriei”. Corupția poate fi diminuată prin continuarea procesului de transparentizare a vieții politice, prin separarea politicii de afaceri și prin întărirea instituțiilor statului. La acestea trebuie să se adauge socializarea oligarhilor, întărirea concurenței inclusiv prin deschiderea pieței românești și creșterea coeziunii naționale în paralel cu accelerarea integrării europene și în cadrul ei.
- Un stat autentic democratic are nevoie de o opoziție puternică, iar PSD trebuie să-și asume rolul de cenzor al coaliției de guvernământ, din conflictul dintre putere și

opозиție trebuind să aibă de câștigat interesul public. Atât pentru a îndeplini cu bine rolul unei opoziții-alternativă relevantă cât și spre a putea constitui, la nevoie, o coaliție anti-cesaristă împreună cu A.D.A. (PNL), PSD trebuie să se reformeze.

- PSD trebuie să înțeleagă mesajul politic transmis de electorat la alegerile locale, parlamentare și prezidențiale și să-și accelereze transformarea internă, prin reconstruirea organizatorică, continuarea procesului de întinerire și propulsarea unei garnituri de lideri politici capabili să facă față competiției politice interne și internaționale. Dintre propunerile concrete menționăm:
  - reforma structurilor politice, în sensul organizării ca un veritabil partid de cadre, cu oameni mai puțini dar mai bine motivați, omogeni sub aspect ideologic și pregătiți pentru lupta politică. Un PSD cu 200.000 de membri ar fi mai aproape de realitățile românești și s-ar apropia de modelele de organizare ale partidelor social-democrate europene;
  - accelerarea reformei politicii de resurse umane a partidului și deschiderea acestuia și mai mult către societate. Debirocratizarea PSD și refacerea activismului politic bazat pe asumarea unor valori doctrinar-ideologice este esențială; liderii partidului trebuie selectați în funcție de obiectivele politice și valorile sale, iar nu obiectivele și valorile trebuie selectate în funcție de lideri;
  - aducerea în politica românească a agendei politice specifice partidelor social-democrate europene, din care menționăm problema drepturilor femeilor și cea ecologică;
  - specializarea unor vectori comunicaționali pentru noile domenii sociale cerute de integrarea europeană;
  - impulsivarea dezbaterilor autentice în partid, ocazii cu care pot fi evaluate în mod real diferențele de opinii și curentele existente în PSD.

- **Pentru a împiedica tendințele oportuniste din mass-media, Parlamentul ar trebui să adopte o lege, după modelul polonez, prin care se interzice crearea unor carteli de presă: proprietarii unui post public de televiziune nu pot deține un cotidian cu audiență națională etc..** Astfel se pot evita tendințele de „berlusconizare” a mass-media. Această propunere a fost avansată și în alte state europene, în special, de către partidele social-democrate.